Αριθμ. απόφ. 929/2026

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΤΟ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΔΕΚΑΤΟ ΤΜΗΜΑ

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του, στις 11 Μαρτίου 2025, με την ακόλουθη σύνθεση: Ευαγγελία – Ελισάβετ Κουλουμπίνη, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Τμήματος, Αργυρώ Μαυρομμάτη και Ευθύμιος Καρβέλης, Σύμβουλοι, Αθανάσιος Καρακόιδας και Ιωάννης Βάγιας, Πάρεδροι, οι οποίοι μετέχουν με συμβουλευτική ψήφο.

Γενικός Επίτροπος της Επικρατείας: Παραστάθηκε η Επιτροπεύουσα Πάρεδρος στη Γενική Επιτροπεία της Επικρατείας του Ελεγκτικού Συνεδρίου, Χαρίκλεια Ζάχου, ως νόμιμη αναπληρώτρια του Γενικού Επιτρόπου της Επικρατείας, ο οποίος είχε κώλυμα.

Γραμματέας: Μαρία Φορτσερά, υπάλληλος του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Για να δικάσει την από 1.3.2021 (με Α.Β.Δ. …/2021) έφεση των: α) ομόρρυθμης εταιρείας με την επωνυμία «...» και τον διακριτικό τίτλο «…» (ΑΦΜ …), που εδρεύει στις … Ικαρίας Νομού Σάμου (ΤΚ …) και εκπροσωπείται νόμιμα, η οποία παραστάθηκε μετά του πληρεξούσιου δικηγόρου της Σωκράτη Παρσάνου (ΑΜ/ΔΣΑ …), β) …Α… του …, κατοίκου … Ικαρίας (ΑΦΜ …), ο οποίος παραστάθηκε μετά του πληρεξούσιου δικηγόρου του Σωκράτη Παρσάνου (ΑΜ/ΔΣΑ …), γ) …Β… του …, κατοίκου … Ικαρίας (ΑΦΜ …), ο οποίος παραστάθηκε δια του πληρεξούσιου δικηγόρου του Σωκράτη Παρσάνου (ΑΜ/ΔΣΑ …) και δ) …Γ… του Κωνσταντίνου, κατοίκου εν ζωή … Αίγινας (ΑΦΜ …), ο οποίος απεβίωσε μετά την άσκηση της έφεσης και τη διακοπείσα εξ αυτού του λόγου δίκη επαναλαμβάνουν οι εκ διαθήκης κληρονόμοι του …Δ… του …, κάτοικος … Ικαρίας, …Ε… του …, κάτοικος … Αίγινας, …Ζ… του …, κάτοικος

Περιστερίου Αττικής, οδός …, …Η… του …, κάτοικος Περιστερίου Αττικής, … και …Θ… του …, κάτοικος Περιστερίου Αττικής, οδός …, οι οποίοι παραστάθηκαν δια του πληρεξούσιου δικηγόρου τους Σωκράτη Παρσάνου (ΑΜ/ΔΣΑ …).

Κατά του Ελληνικού Δημοσίου, που εκπροσωπείται νόμιμα από τον Υπουργό Οικονομικών, ο οποίος παραστάθηκε δια της Παρέδρου του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους Αντωνίας – Ευανθίας Βασιλοπούλου (ΝΣΚ/…).

Με την έφεση αυτή ζητείται η ακύρωση α) της …/…/9.10.2020 πράξης καταλογισμού του Προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και β) κάθε άλλης συναφούς πράξης ή παράλειψης της Διοίκησης.

Κατά τη συζήτηση που ακολούθησε το Δικαστήριο άκουσε:

Τον πληρεξούσιο δικηγόρο των εκκαλούντων, ο οποίος αφού αναφέρθηκε στο δικόγραφο της έφεσης, το περιεχόμενο του οποίου ανέπτυξε και προφορικά, ζήτησε την παραδοχή της, καθώς και προθεσμία για να καταθέσει υπόμνημα, νομιμοποιητικά έγγραφα και τα δικαιολογητικά που ζητήθηκαν από το Δικαστήριο αναφορικά με τους κληρονόμους του αποβιώσαντος …Γ… του …, η οποία και του δόθηκε μέχρι τις 26.3.2025.

Την Δικαστική Πληρεξούσια του Ελληνικού Δημοσίου, η οποία ζήτησε την απόρριψη της έφεσης, καθώς και προθεσμία για να καταθέσει υπόμνημα, η οποία και της δόθηκε μέχρι την 26η.3.2025.

Την Επιτροπεύουσα Πάρεδρο στη Γενική Επιτροπεία, η οποία πρότεινε να γίνει δεκτή η έφεση.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το Δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη εξ αποστάσεως, μέσω της δημόσιας διαδικτυακής υπηρεσίας e-presence.gov.gr, με την παρουσία όλων των ανωτέρω μελών του και της Γραμματέως του σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 295 παρ. 2 του ν. 4700/2020 (Α΄ 127).

Άκουσε τον εισηγητή της υπόθεσης Πάρεδρο Ιωάννη Βάγια.

Αφού μελέτησε τη δικογραφία

Σκέφθηκε κατά τον νόμο και

Αποφάσισε τα ακόλουθα:

1. Η ένδικη έφεση, έχει ασκηθεί εμπρόθεσμα, λόγω της προσωρινής αναστολής των νόμιμων και δικαστικών προθεσμιών για τη διενέργεια διαδικαστικών πράξεων και άλλων ενεργειών ενώπιον των δικαστικών υπηρεσιών του Ελεγκτικού Συνεδρίου για το χρονικό διάστημα από 7.11.2020 έως 1.3.2021, σύμφωνα με τις κοινές υπουργικές αποφάσεις, οι οποίες εκδόθηκαν κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 11 της από 11.3.2020 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Κατεπείγοντα μέτρα αντιμετώπισης των αρνητικών συνεπειών της εμφάνισης του κορωνοϊού COVID-19 και της ανάγκης περιορισμού της διάδοσής του» (Α΄ 55), κυρωθείσας με το άρθρο 2 του ν. 4682/2020 (Α' 76) [βλ. κ.υ.α. Δ1/Γ.Π.οικ.:71342/6.11.2020 (Β΄ 4899), Δ1α/Γ.Π.οικ.:76629/27.11.2020 (Β΄ 5255), Δ1α/Γ.Π.οικ.:78363/5.12.2020 (Β΄ 5350), Δ1α/Γ.Π.οικ.:80189/12.12.2020 (Β΄ 5486), όπως αντικαταστάθηκε με την Δ1α/Γ.Π.οικ.:80588/14.12.2020 (Β΄ 5509), Δ1α/Γ.Ποικ.:2/2.1.2021 (Β΄ 1), Δ1α/Γ.Π.οικ.:1293/8.1.2021 (Β΄ 30), Δ1α/Γ.Π.οικ.: 3060/15.1.2021 (Β΄ 89), Δ1α/Γ.Π.οικ.: 4992/22.1.2021 (Β' 186), Δ1α/Γ.Π.οικ.:6877/29.1.2021 (Β΄ 341), Δ1α/Γ.Π.οικ.:8378/5.2.2021 (Β΄ 454), Δ1α/Γ.Π.οικ.:9147/10.2.2021 (Β΄ 534), Δ1α/ΓΠ.οικ.:10969/2021/19.2.2021 (Β΄ 648), Δ1α/Γ.Π.οικ.:12639/26.2.2021 (Β΄ 793)]. Ειδικότερα, η προσβαλλόμενη πράξη επιδόθηκε στον νόμιμο εκπρόσωπο της πρώτης εκκαλούσας στις 30.10.2020 (βλ. την έκθεση επίδοσης του υπαλλήλου της Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της Περιφερειακής Ενότητας Σάμου …). Ως εκ τούτου, η προβλεπόμενη στο άρθρο 113 παρ. 1 ν. 4700/2020 (Α΄ 127), εξηκονθήμερη προθεσμία κατάθεσης της έφεσης, η οποία εκκίνησε στις 31.10.2020 και ανεστάλη στις 7.11.2020, δεν είχε συμπληρωθεί κατά το χρονικό σημείο κατάθεσης αυτής την 1η Μαρτίου 2021.

2. Όπως προκύπτει από το …/30.10.2024 Απόσπασμα Ληξιαρχικής Πράξης Θανάτου του Ληξιάρχου Αίγινας, το οποίο περιήλθε στο Δικαστήριο με το …/31.10.2024 έγγραφο του Δημάρχου Αίγινας, ο εκ των εκκαλούντων …Γ… του … απεβίωσε στις 5.9.2021, ήτοι μετά την άσκηση της ένδικης έφεσης, γεγονός που επέφερε τη διακοπή της ανοιγείσας δίκης κατ' άρθρα 52 και 53 ν. 4700/2020. Η διακοπείσα για το λόγο αυτό δίκη νομίμως επαναλαμβάνεται, σύμφωνα με το άρθρο 54 του ίδιου ως άνω νόμου, από τους δικαιούμενους προς τούτο εκ διαθήκης

κληρονόμους του αρχικού εκκαλούντος (βλ. άρθρα 1710 και 1712 ΑΚ), ήτοι από τις κόρες του …Δ… του …, …Ε… του … , …Ζ… του … και τους εγγονούς του …Η… του … και …Θ… του …, κατόπιν προφορικής δήλωσης του πληρεξουσίου δικηγόρου τους στο ακροατήριο (βλ. το …/12.10.2021 πιστοποιητικό εγγυτέρων συγγενών του Δήμου Ικαρίας, το …/14.1.2020 πιστοποιητικό του Ειρηνοδικείου Αίγινας περί δημοσίευσης της από 5.7.2021 ιδιόγραφης διαθήκης του αποβιώσαντος, το …/14.3.2025 Πιστοποιητικό του Πρωτοδικείου Πειραιά περί μη δημοσίευσης άλλης διαθήκης, το …/26.10.2022 πιστοποιητικό του Ειρηνοδικείου Αίγινας περί μη κατάθεσης αγωγής αμφισβήτησης κληρονομικού δικαιώματος, καθώς και τις από 20.3.2025 δηλώσεις των ως άνω κληρονόμων περί συνέχισης της δίκης). Δοθέντος δε ότι εκ των στοιχείων του φακέλου δεν προκύπτει αποποίηση της κληρονομίας ή αμφισβήτηση του κληρονομικού δικαιώματος των ανωτέρω (πρβλ. ΕλΣυν αποφ. Τέταρτο Τμ. 794/2023, 1403/2025), οι συνεχίζοντες τη δίκη κληρονόμοι του αρχικώς εκκαλούντος νομίμως υπεισέρχονται στη δικονομική θέση αυτού.

3. Με την υπό κρίση έφεση, όπως οι λόγοι αυτής αναπτύσσονται με το από 26.3.2025 παραδεκτώς κατατεθέν υπόμνημα, ζητείται η ακύρωση της …/…/9.10.2020 πράξης του Προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, με την οποία επιβλήθηκε σε βάρος της πρώτης εκκαλούσας καταλογισμός ύψους 188.500 ευρώ. Το ποσό αυτό αντιστοιχεί στο σύνολο της ληφθείσας από αυτήν ενίσχυσης για την υλοποίηση του επενδυτικού της σχεδίου με τίτλο «Εκσυγχρονισμός Ελαιοτριβείου», το οποίο είχε ενταχθεί στο Μέτρο 2.1 «Επενδύσεις στη Μεταποίηση και Εμπορία γεωργικών προϊόντων» του Επιχειρησιακού προγράμματος (ΕΠ) «Αγροτική Ανάπτυξη και Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006» (ΑΑ&ΑΥ) και συγχρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ε.Γ.Τ.Π.Ε.) και από εθνικούς πόρους.

4. Το άρθρο 47, πρώτο εδάφιο, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ορίζει ότι κάθε πρόσωπο του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης, έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, τηρουμένων των

προϋποθέσεων που προβλέπονται στο εν λόγω άρθρο. Για να εξασφαλισθεί το εν λόγω δικαίωμα πραγματικής προσφυγής επιβάλλεται στα κράτη μέλη η υποχρέωση να προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η πραγματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης, όπως επί των διαφορών που αναφύονται στο πλαίσιο συγχρηματοδοτούμενων από την Ένωση προγραμμάτων (βλ. ΔΕΕ απόφ. της 17.9.2014, Liivimaa Lihaveis, C-562/12, EU:C:2014:2229, σκ. 67). Σε επάλληλο επίπεδο, από τα άρθρα 20 παρ. 1, 94, 95 και 98 παρ. 1 περ. στ΄ του Συντάγματος συνάγεται η γενικότερη υποχρέωση του νομοθέτη να εξασφαλίζει τη δυνατότητα πλήρους και αποτελεσματικής έννομης προστασίας έναντι των εκτελεστών πράξεων των διοικητικών αρχών, η οποία απορρέει επίσης από τις διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 1 της κυρωθείσας με το άρθρο πρώτο του ν.δ/τος 53/1974 (Α΄ 256) Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ) επί υποθέσεων αστικής, κατά την έννοια της Σύμβασης, φύσης, όπως η επίδικη που έχει προεχόντως χρηματικό αντικείμενο και δη την επιστροφή αχρεωστήτως καταβληθεισών ενισχύσεων δια της επιβολής διοικητικού μέτρου (βλ. ΕλΣυν απόφ. Ι Τμ. 1809/2017, πρβλ. ΕΔΔΑ αποφ. της 12.4.2006 Martinie κατά Γαλλίας, σκ. 26 και της 26.3.1992 Periscope κατά Γαλλίας, σκ. 40). Σημειώνεται ότι το εν λόγω άρθρο της ΕΣΔΑ εφαρμόζεται και σε διαφορές που αφορούν προσωπική ευθύνη για οφειλές τρίτου από πρόσωπο που είναι αλληλεγγύως και εις ολόκληρον υπεύθυνο, όταν από μία απόφαση πηγάζει προσωπική περιουσιακή ευθύνη του προσφεύγοντος και η απόφαση αυτή είναι άμεσα καθοριστική για τα συμφέροντα της ιδιωτικής περιουσίας του (βλ. ΕΔΔΑ απόφ. της 18.12.2025, Latorre Atance κατά Ισπανίας, σκ. 35επ.).

5. Στο πλαίσιο αυτό και ενόψει της αναγνωριζόμενης από όλο το πλέγμα των ανωτέρω εθνικών και υπερεθνικών κανόνων κατ' αρχήν ευχέρειας του νομοθέτη να θέτει συμβατούς προς τις ανωτέρω ρυθμίσεις περιορισμούς στο δικαίωμα πρόσβασης στο Δικαστήριο, στον βαθμό που υπηρετούν θεμιτό σκοπό και δεν διαταράσσουν την δίκαιη ισορροπία μεταξύ του υπηρετούμενου σκοπού και του δικαιώματος έννομης προστασίας (βλ. αποφ. ΔΕΕ της 6.10.2015, Orizzonte Salute, C-61/14, EU:C:2015:655, σκ. 72, ΕΔΔΑ της 12.1.2006, Γρυπαίος κατά

Ελλάδος και της 21.11.2024, Justine κατά Γαλλίας, σκ. 32, ΕλΣυν Ολ. 136/2026 σκ. 16, 3405/2015 σκ. 3.1, Ι Τμ. 1809/2017, ΣτΕ Ολ. 601/2012), το άρθρο 112 παρ. 1 του ν. 4700/2020 ορίζει ότι για την παραδεκτή άσκηση του ενδίκου βοηθήματος της έφεσης απαιτείται η συνδρομή εννόμου συμφέροντος στο πρόσωπο του εκκαλούντος. Το έννομο συμφέρον, η συνδρομή του οποίου εξετάζεται αυτεπαγγέλτως από το Δικαστήριο, πρέπει να είναι προσωπικό, υπό την έννοια της ύπαρξης ιδιαίτερου (ατομικού) δεσμού, που να συνδέει τον εκκαλούντα με την προσβαλλόμενη πράξη και τις εξ αυτής απορρέουσες συνέπειες, άμεσο, ήτοι η παραδοχή των λόγων έφεσης να συνεπάγεται ευθέως ευμενή μεταβολή στη θιγόμενη από την προσβαλλόμενη πράξη νομική ή πραγματική κατάσταση του εκκαλούντος και ενεστώς, να συντρέχει, δηλαδή, στο πρόσωπο του εκκαλούντος, σωρευτικώς, κατά την έκδοση της προσβαλλόμενης διοικητικής πράξης, κατά την άσκηση του ενδίκου βοηθήματος και κατά την τελευταία συζήτηση της υπόθεσης (βλ. ΕλΣυν αποφ. Ολ. 1275/2019, Ι Τμ. 1809/2017, 1057/2013). Συνεπώς, στη δίκη επί εφέσεως ενώπιον του Ελεγκτικού Συνεδρίου νομιμοποιούνται ενεργητικά όχι μόνο τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα εις βάρος των οποίων εκδόθηκε η προσβαλλόμενη πράξη, αλλά και τα πρόσωπα εκείνα εις βάρος των οποίων η πράξη παράγει ευθέως άμεσες δυσμενείς έννομες συνέπειες και, ως εκ τούτου, έχουν έννομο συμφέρον για την εξαφάνισή της (βλ. ΕλΣυν απόφ. Δέκατο Τμ. 441/2025, σκ. 5). Τούτο, διότι η αναγνώριση εννόμου συμφέροντος που καθορίζει και το δικαίωμα πρόσβασης στο δικαστήριο πρέπει να γίνεται με τρόπο που διασφαλίζει ότι ο θιγόμενος θα μπορεί να αμφισβητήσει επίκαιρα και αποτελεσματικά τη βάση της ευθύνης του (πρβλ. αποφ. ΔΕΕ της 16.5.2017, Berlioz Investment Fund, C-682/15, EU:C:2017:373, σκ. 89, ΕΔΔΑ της 17.1.2012, Stanev κατά Βουλγαρίας, σκ. 230). Συνεπώς, για την παροχή πλήρους και αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας πρέπει να γίνει δεκτό ότι όποιος έχει δυνατότητα να ασκήσει ένδικο βοήθημα ή μέσο από τη φύση του ικανό να θεραπεύσει άμεσα την επίδικη κατάσταση, δεν μπορεί να υποχρεωθεί να αναμένει τη μελλοντική άσκηση άλλων, των οποίων η αποτελεσματικότητα είναι αβέβαιη, συνεπαγόμενη περαιτέρω καθυστέρηση στην πλήρη προστασία των δικαιωμάτων του (βλ. ΕΔΔΑ αποφ. της

26.6.2012 Κωσταδήμας κατά Ελλάδος, σκ. 25 και της 26.9.1996 Μανουσάκης και λοιποί κατά Ελλάδας, σκ. 33).

6. Το άρθρο 249 παρ. 1 του ν. 4072/2012 (Α' 86) ορίζει ότι «1. Ομόρρυθμη είναι η εταιρεία με νομική προσωπικότητα που επιδιώκει εμπορικό σκοπό και για τα χρέη της οποίας ευθύνονται παράλληλα όλοι οι εταίροι απεριόριστα και εις ολόκληρον». Το δε άρθρο 303 του ν. 4700/2020 ορίζει ότι: «1. Οι οριστικές αποφάσεις των Τμημάτων, που δεν υπόκεινται σε ανακοπή ερημοδικίας, είναι τελεσίδικες και αποτελούν δεδικασμένο. […] 4. Δεδικασμένο υφίσταται μεταξύ των αυτών διαδίκων με την αυτή ιδιότητα μόνο για το δικαίωμα που κρίθηκε και εφόσον πρόκειται για το ίδιο αντικείμενο και την ίδια ιστορική και νομική αιτία. Το δεδικασμένο ισχύει υπέρ και κατά αυτών που έγιναν, κατά τη διάρκεια της δίκης ή μετά το πέρας της, καθολικοί ή ειδικοί διάδοχοι διαδίκου, εκτείνεται δε και σε εκείνους από τους οποίους, σύμφωνα με τον νόμο, μπορεί να αξιωθεί η εκπλήρωση της σχετικής υποχρέωσης. Το δεδικασμένο που ισχύει για τον πρωτοφειλέτη καλύπτει και τον εγγυητή, και το αντίστροφο. Το δεδικασμένο που ισχύει για το νομικό πρόσωπο εκτείνεται και στα μέλη του».

7. Από την ανωτέρω διάταξη του άρθρου 249 παρ. 1 του ν. 4072/2012, στον οποίο επαναλήφθηκε με νέα διατύπωση η προϊσχύσασα ρύθμιση του άρθρου 22 του Εμπορικού Νόμου (β.δ. της 19 Απριλίου/1 Μαίου 1835), για τα χρέη της ομόρρυθμης εταιρίας ευθύνονται παράλληλα όλοι οι εταίροι απεριόριστα και εις ολόκληρον. Η ευθύνη αυτή των εταίρων αποτελεί ενοχή ex lege, αφού πηγή έχει τον νόμο και συνιστά αναγκαστικό δίκαιο (βλ. ΑΠ αποφ. 522/2014, 1205/2001), είναι δε απεριόριστη, προσωπική, άμεση και αλληλέγγυα (βλ. απόφ. ΑΠ 154/2018). Τούτο σημαίνει ότι όλοι οι εταίροι ευθύνονται για τα χρέη της εταιρείας με το σύνολο της περιουσίας τους και όχι απλώς κατά το λόγο της συμμετοχής τους στην εταιρεία, ενώ μεταξύ τους υπάρχει γνήσια παθητική ενοχή εις ολόκληρον. Ως εκ τούτου, ο εκάστοτε ιδιώτης δανειστής ή το Δημόσιο παραμένει, κατ' αρχήν, ελεύθερος να απαιτήσει την καταβολή της οφειλής τόσο από την εταιρεία όσο και από έναν ή περισσότερους εταίρους της επιλογής του (άρθρα 481 επ. του ΑΚ), ενώ οι τελευταίοι δεν δύνανται να προβάλουν έναντι των ιδιωτών δανειστών ή του Δημοσίου ένσταση διζήσεως (βλ. άρθρο 855 ΑΚ). Επιπλέον δε, έκαστος εταίρος

ευθύνεται ακόμη και με αναγκαστική εκτέλεση κατά της περιουσίας του με βάση εκτελεστό τίτλο που έχει εκδοθεί στο όνομα της εταιρείας (βλ. άρθρο 920 ΚΠολΔ, απόφ. ΑΠ 893/2008), ενώ λόγω της πρωτογενούς και όχι επικουρικής (εγγυητικής) ευθύνης των ομόρρυθμων εταίρων το Ελληνικό Δημόσιο σε περίπτωση καταλογισμού μπορεί να κινήσει τις διαδικασίες του Κώδικα Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων (ν. 4978/2022, Α΄ 190) κατ' επιλογή τόσο κατά της εταιρείας όσο και κατά των ομόρρυθμων εταίρων (βλ. άρθρο 2 ΚΕΔΕ κατά το οποίο ο χρηματικός κατάλογος περιέχει τα προσδιοριστικά στοιχεία της οφειλής, του υπόχρεου και των συνυπόχρεων ευθυνόμενων τρίτων, ενώ η παράλειψη αναφοράς των ευθυνόμενων συνυπόχρεων δεν θίγει το κύρος του νόμιμου τίτλου ούτε τη νομιμότητα της εισπρακτικής διαδικασίας ή της διαδικασίας της εκτέλεσης). Συνεπώς, η έκδοση καταλογιστικής πράξης σε βάρος ομόρρυθμης εταιρείας έχει τις ίδιες δυσμενείς συνέπειες και για τους ομόρρυθμούς εταίρους, στους οποίους δημιουργείται ιδία υποχρέωση, καθώς με την έκδοσή της ευθύνονται παράλληλα, απεριόριστα και εις ολόκληρον με την προσωπική τους περιουσία για το καταλογισθέν ποσό, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι η εν λόγω πράξη εκδίδεται στο όνομα της εταιρείας. Για το λόγο αυτό, και σύμφωνα με όσα δεκτά στις προηγούμενες σκέψεις, πρέπει να αναγνωριστεί ότι οι ομόρρυθμοι εταίροι διατηρούν άμεσο, προσωπικό και ενεστώς έννομο συμφέρον να προσβάλουν την πράξη αυτή (βλ. αποφ. ΕλΣυν Δέκατο Τμ. 1295/2025, πρβλ. ΕλΣυν Ολ. 938/2024, Έβδομο Τμ. 2045/2020, ΣτΕ 1728/2023, ΔΕφΘεσ 2103/2020). Αντίθετη δε εκδοχή, κατά την οποία δεν θα αναγνωριζόταν στο πρόσωπο των ομόρρυθμων εταίρων έννομο συμφέρον να ασκούν έφεση κατά καταλογιστικής απόφασης που εκδίδεται στο όνομα της εταιρείας, θα συνιστούσε αδικαιολόγητο περιορισμό του δικαιώματος δικαστικής προστασίας, όπως αυτό κατοχυρώνεται από τα άρθρα 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ και 20 παρ. 1 του Συντάγματος. Τούτο, διότι θα αποστερούσε από τα πρόσωπα αυτά, τα οποία, κατά τα ανωτέρω, θίγονται προσωπικά από την έκδοση της προσβαλλόμενης πράξης και στα οποία ούτως ή άλλως επεκτείνονται κατ' άρθρο 303 του ν. 4700/2020 τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου της απόφασης που θα εκδοθεί μετά τυχόν ασκηθείσα από την εταιρεία έφεση, τη δυνατότητα να προβάλουν επικαίρως - και

όχι κατά το στάδιο τυχόν αναγκαστικής εκτέλεσης με την άσκηση ανακοπής-λόγους που αφορούν τη νομιμότητα του νόμιμου τίτλου που συνιστά τη θεμελιωτική της ευθύνης τους πράξη.

8. Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από το με ημερομηνία 1.11.1977 συμφωνητικό σύστασης της ομόρρυθμης εταιρείας και την από 2.4.2007 τελευταία τροποποίηση αυτού (βλ. την από 2.6.2020 βεβαίωση του Πρωτοδικείου Σάμου και το …/13.3.2025 Γενικό Πιστοποιητικό του Γ.Ε.ΜΗ.) οι δεύτερος, τρίτος και τέταρτος των εκκαλούντων ήταν κατά τον κρίσιμο χρόνο έκδοσης της προσβαλλόμενης πράξης ομόρρυθμοι εταίροι της πρώτης εκκαλούσας ομόρρυθμης εταιρείας και, ως εκ τούτου, παραλλήλως, προσωπικώς και εις ολόκληρον ευθυνόμενοι για την καταβολή του καταλογισθέντος ποσού. Συνεπώς, τόσο η ομόρρυθμη εταιρεία, στο όνομα της οποίας εκδόθηκε η προσβαλλόμενη πράξη, όσο και οι κατά το χρόνο έκδοσης αυτής ομόρρυθμοι εταίροι είχαν προσωπικό, άμεσο και ενεστώς έννομο συμφέρον για την άσκηση της κρινόμενης έφεσης, το οποίο διατηρείται και κατά το χρόνο συζήτησης αυτής. Εκ των ανωτέρω παρέπεται ότι η ένδικη έφεση παραδεκτώς ασκήθηκε από κοινού από την εταιρεία και τους ομόρρυθμους εταίρους, οι οποίο ομοδικούν αναγκαστικώς (βλ. άρθρα 45 παρ. 1β΄ και 49 του ν. 4700/2020). Τέλος, για την άσκηση της έφεσης, οι εκκαλούντες, λόγω της εις ολόκληρον ευθύνης τους, κατέβαλαν από κοινού το νόμιμο αναλογικό παράβολο ύψους 1.500 ευρώ (βλ. το … … … δεσμευμένο ηλεκτρονικό παράβολο).

9. Με τα δεδομένα αυτά, η κρινόμενη κοινή έφεση ασκήθηκε παραδεκτά και πρέπει να εξεταστεί στην ουσία. Περαιτέρω, η έφεση αυτή είναι απορριπτέα ως απαράδεκτη κατά το μέρος που στρέφεται κατά κάθε άλλης συναφούς πράξης ή παράλειψης της Διοίκησης, καθώς κατά το μέρος αυτό είναι αόριστη και ανεπίδεκτη δικαστικής εκτίμησης (βλ. ΕλΣυν αποφ. Δέκατο Τμ. 68, 614/2025, Ι Τμ. 699/2021).

10. Το δίκαιο της Ένωσης προέρχεται από μία αυτόνομη πηγή δικαίου την οποία αποτελούν οι Συνθήκες, ενώ τα κύρια χαρακτηριστικά του είναι η υπεροχή του έναντι του δικαίου των κρατών μελών, καθώς και το άμεσο αποτέλεσμα πλήθους διατάξεων που εφαρμόζονται στους πολίτες των κρατών μελών και στα ίδια τα κράτη μέλη. Βάσει των ουσιωδών αυτών χαρακτηριστικών του ενωσιακού

δικαίου έχει διαμορφωθεί ένα συγκροτημένο πλέγμα αρχών, κανόνων και εννόμων σχέσεων που τελούν σε αλληλεξάρτηση μεταξύ τους και δεσμεύουν αμοιβαία την ίδια την Ένωση και τα κράτη μέλη της, αλλά και τα κράτη μέλη μεταξύ τους (βλ., μεταξύ άλλων, ΔΕΕ απόφ. της 10.12.2018, Wightman κ.λπ., C-621/18, EU:C:2018:999, σκ. 45). ’Άλλωστε, το ΔΕΕ στις θεμελιακές της ενωσιακής έννομης τάξης νομολογιακές του τομές ρητώς περιλαμβάνει την αρχή της υπεροχής (απόφ. της 15.7.1964, Costa κατά ENEL, C-6/64, EU:C:1964:66), την αρχή του αμέσου αποτελέσματος (απόφ. της 5.2.1963, Van Gend en Loos, C-26/62, EU:C:1963:1), καθώς και την αρχή της ευθύνης των κρατών μελών επί παραβιάσεων του ενωσιακού δικαίου (απόφ. της 19.11.1991, Francovich, C-6/90 και C-9/90 συνεκδ., EU:C:1991:428), δοθέντος ότι πρόκειται για αρχές που διασφαλίζουν την κανονιστική συνοχή και ομοιομορφία στην ενωσιακή έννομη τάξη, την ασφάλεια του δικαίου, καθώς και την ισότητα μεταξύ των κρατών μελών αλλά και μεταξύ των ίδιων των πολιτών της Ένωσης. Επιπλέον, η αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, η οποία κατά τα ανωτέρω είναι εγγενής στο σύστημα των Συνθηκών, κατοχυρώνει την υπεροχή του δικαίου της Ένωσης έναντι του δικαίου των κρατών μελών και επιβάλλει σε όλες τις εθνικές αρχές την υποχρέωση να διασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητα των κανόνων του, το δε δίκαιο των κρατών μελών δεν μπορεί να επηρεάσει την αποτελεσματικότητα που αναγνωρίζεται στους κανόνες αυτούς στο έδαφος των εν λόγω κρατών (βλ. ενδεικτικά ΔΕΕ απόφ. της 24.6.2019, Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, σκ. 53 - 54 και την εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

Ειδικότερα, η αρχή της υπεροχής επιβάλλει στα εθνικά δικαστήρια, όταν αυτά αποφαίνονται επί των διαφορών που έχουν επιληφθεί στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, να ερμηνεύουν, στο μέτρο του δυνατού, το εσωτερικό τους δίκαιο βάσει των αναγνωρισμένων από το εσωτερικό δίκαιο ερμηνευτικών μεθόδων κατά τρόπο σύμφωνο προς το δίκαιο της Ένωσης (βλ. ΔΕΕ απόφ. της 19.12.2013, Koushkaki, C-84/12, EU:C:2013:862, σκ. 75 - 76), ώστε να μεταβάλουν κατά περίπτωση μία πάγια νομολογία, εάν αυτή στηρίζεται σε ερμηνεία του εθνικού δικαίου ασύμβατη προς το δίκαιο της Ένωσης (βλ. ΔΕΕ απόφ. της 6.2.2025, Εμπορική Σερρών, C-42/24, EU:C:2025:56, σκ. 35 - 36).

Τούτο ισχύει ακόμα και αν πρόκειται για νομολογία ανώτερου εθνικού δικαστηρίου (βλ. ΔΕΕ απόφ. της 12.2.2026, Petlichev, C-56/25, EU:C:2026:87, σκ. 47), ώστε να κατοχυρώνεται η πλήρης αποτελεσματικότητα της κρίσιμης ενωσιακής πράξης στη δεδομένη περίπτωση και να δίδεται εν τέλει μια λύση σύμφωνη τόσο με το γράμμα όσο και με τον σκοπό, τον οποίο επιδιώκει η πράξη αυτή.

11. Η ως άνω αρχή της σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας των κανόνων του εθνικού δικαίου οριοθετείται από τις γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης, ιδίως δε από την αρχή της ασφάλειας του δικαίου, ενώ δεν μπορεί να αποτελέσει έρεισμα για contra legem ερμηνεία του εθνικού δικαίου (βλ. ΔΕΕ προπαρατεθείσες αποφάσεις Petlichev, C-56/25, σκ. 48, και Popławski, C-573/17, σκ. 57, καθώς και απόφαση της 1.8.2022, Sea Watch, C-14/21 και C-15/21, EU:C:2022:604, σκ. 83 – 84) στις περιπτώσεις που το γράμμα της εθνικής διάταξης είναι σαφές και μονοσήμαντο και δεν συμβιβάζεται κατά τα φαινόμενα με το γράμμα του εφαρμοστέου ενωσιακού κανόνα, δεδομένου ότι ο εθνικός δικαστής προβαίνει σε ερμηνεία και εφαρμογή των σχετικών ρυθμίσεων του εσωτερικού δικαίου, εντός των ορίων της δικαιοδοσίας του, χωρίς να δύναται να επεκτείνει την ερμηνευτική του αρμοδιότητα σε τέτοιο βαθμό, ώστε να υποκαταστήσει τη νομοθετική εξουσία (βλ. τις από 25.11.2015 προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα στην υπόθεση C-441/14, DI, σημ. 68). Στην περίπτωση δε που είναι αδύνατη, κατά τα ανωτέρω, η σύμφωνη προς τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης ερμηνεία της εθνικής κανονιστικής ρύθμισης, η αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης επιβάλλει στο εθνικό δικαστήριο, στο οποίο έχει ανατεθεί στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του η εφαρμογή των κανόνων του δικαίου της Ένωσης, την υποχρέωση να διασφαλίζει τη νομική προστασία που οι κανόνες αυτοί παρέχουν στους πολίτες του κράτους μέλους και να επιβεβαιώνει το πλήρες αποτέλεσμα αυτών, αφήνοντας, εφόσον αυτό είναι αναγκαίο, αυτεπαγγέλτως ανεφάρμοστη κάθε αντίθετη διάταξη της εθνικής νομοθεσίας, έστω και μεταγενέστερη, χωρίς να υποχρεούται να ζητήσει ή να αναμείνει την προηγούμενη εξαφάνισή της είτε δια της νομοθετικής οδού είτε μέσω οποιασδήποτε άλλης συνταγματικής διαδικασίας (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση ΔΕΕ Petlichev, C-56/25, σκ. 49, καθώς και

απόφαση της 1.8.2025, Alace και Canpelli C-758/24 και C-759/24, EU:C:2026:87, σκ. 63 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

12. Περαιτέρω, με τις διατάξεις του Κανονισμού 1260/1999 του Συμβουλίου της 21ης Ιουνίου 1999 (ΕΕ L 161) οργανώθηκε το θεσμικό καθεστώς των χρηματοδοτικών παρεμβάσεων των διαρθρωτικών Ταμείων και λοιπών φορέων της Κοινότητας. Οι παρεμβάσεις αυτές μπορούν να υλοποιούνται, μεταξύ άλλων, με την ένταξή τους σε επιχειρησιακά προγράμματα, ενώ οι κατ' ιδίαν πράξεις, ήτοι τα έργα ή οι δράσεις, που απαιτούνται για την υλοποίηση μίας παρέμβασης, στο πλαίσιο του εκάστοτε επιχειρησιακού προγράμματος, εκτελούνται από τους τελικούς δικαιούχους (άρθρα 8 και 9 του Κανονισμού). Συναφώς, το άρθρο 30 του Κανονισμού, όπως ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο ένταξης του επενδυτικού σχεδίου της πρώτης εκκαλούσας στο ΕΠ «Αγροτική Ανάπτυξη και Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000 - 2006» (9.6.2004), μετά την τροποποίησή του με τους Κανονισμούς 1447/2001 (ΕΕ L 198) και 1105/2003 (ΕΕ L 158), ορίζει: «Επιλεξιμότητα. 1. Οι δαπάνες που συνδέονται με πράξεις είναι επιλέξιμες για συμμετοχή των Ταμείων μόνον εάν οι πράξεις αυτές εντάσσονται στην αφορώμενη παρέμβαση […]. 3. Οι συναφείς εθνικοί κανόνες εφαρμόζονται στις επιλέξιμες δαπάνες, εκτός εάν η Επιτροπή θεσπίσει, εφόσον χρειαστεί, κοινούς κανόνες επιλεξιμότητας των δαπανών […]. 4. Τα κράτη μέλη βεβαιούνται ότι, μια πράξη διατηρεί το δικαίωμά της στη συμμετοχή των Ταμείων, μόνον εάν, επί διάστημα πέντε ετών από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης της αρμόδιας εθνικής αρχής ή της διαχειριστικής αρχής σχετικά με τη συμμετοχή των Ταμείων, η πράξη αυτή δεν υποστεί σημαντική τροποποίηση, η οποία: α) να επηρεάζει τη φύση της ή τους όρους πραγματοποίησής της ή να παρέχει αδικαιολόγητο πλεονέκτημα σε μια επιχείρηση ή δημόσιο οργανισμό και β) να απορρέει είτε από μεταβολή της φύσης του ιδιοκτησιακού καθεστώτος μιας υποδομής είτε από τη διακοπή ή τη μετεγκατάσταση μιας παραγω[γι]κής δραστηριότητας. […] Σε περίπτωση αλλαγής αυτού του είδους, εφαρμόζεται το άρθρο 39».

Επίσης, στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης και κατ' εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας, ο Κανονισμός προβλέπει ότι η ευθύνη για την υλοποίησή και ο έλεγχός των προγραμμάτων ανατίθεται, κατ' αρχήν, στα κράτη μέλη, τα οποία

υποχρεούνται να λάβουν, μεταξύ άλλων, τα κατάλληλα μέτρα για την πρόληψη και τη δίωξη των παρατυπιών, καθώς και την ανάκτηση των μη ορθώς διατεθέντων κονδυλίων με την επιβολή, εφόσον συντρέχει τέτοια περίπτωση, δημοσιονομικών διορθώσεων, διασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό ότι τα κονδύλια που τίθενται στη διάθεσή τους χρησιμοποιούνται σύμφωνα με τις αρχές της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης (βλ. απόφ. ΕλΣυν Έβδομο Τμ. 130/2023, σκ. 2). Στο πλαίσιο αυτό το άρθρο 39 του ίδιου Κανονισμού ορίζει: «1. Τα κράτη μέλη φέρουν κατά πρώτο λόγο την ευθύνη για τη δίωξη των παρατυπιών, ενεργώντας κατόπιν αποδείξεων για οιαδήποτε μείζονα τροποποίηση επηρεάζει τη φύση ή τους όρους εφαρμογής ή ελέγχου μιας παρέμβασης, και πραγματοποιώντας τις αναγκαίες δημοσιονομικές διορθώσεις. Το κράτος μέλος πραγματοποιεί τις δημοσιονομικές διορθώσεις που απαιτούνται σε σχέση με την επί μέρους ή τη συστηματικής φύσεως παρατυπία. Οι διορθώσεις που πραγματοποιούνται από το κράτος μέλος συνίστανται σε ολική ή μερική κατάργηση της σχετικής κοινοτικής συμμετοχής…». Τέλος, το άρθρο 38 του Κανονισμού ορίζει ότι: «1. Με την επιφύλαξη της ευθύνης της Επιτροπής για την εκτέλεση του γενικού προϋπολογισμού των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, τα κράτη μέλη φέρουν την ευθύνη σε πρώτο βαθμό για τον δημοσιονομικό έλεγχο των παρεμβάσεων. Για το σκοπό αυτό, λαμβάνουν ιδίως τα ακόλουθα μέτρα: α) εξακριβώνουν ότι έχουν δημιουργηθεί και εφαρμόζονται συστήματα διαχείρισης και ελέγχου, κατά τρόπον ώστε να εξασφαλίζεται η αποτελεσματική και ορθή χρησιμοποίηση των κοινοτικών κονδυλίων· [...] ε) προλαμβάνουν, εντοπίζουν και διορθώνουν τις παρατυπίες [...] η) ανακτούν τα ποσά που ενδεχομένως έχουν απολεσθεί λόγω παρατυπιών οι οποίες διαπιστώθηκαν, χρεώνοντας, ανάλογα με την περίπτωση, τόκους υπερημερίας».

13. Με τις προπαρατεθείσες διατάξεις του Κανονισμού 1260/1999, πέραν της έννοιας της επιλεξιμότητας -βάσει της οποίας οι δαπάνες που συνδέονται με πράξεις είναι επιλέξιμες για συμμετοχή των Ταμείων μόνο υπό τους όρους που οι πράξεις αυτές εντάσσονται στην εκτελούμενη παρέμβαση- και προκειμένου να εξασφαλισθεί η αποτελεσματικότητα και η μακροχρόνια επίπτωση της παρέμβασης των Ταμείων, καθιερώνεται η ενωσιακή αρχή της διάρκειας. Σύμφωνα

με την αρχή αυτή, η επιλεξιμότητα των πράξεων που εκτελεί ο δικαιούχος των κονδυλίων πρέπει να διατηρείται επί ορισμένο χρονικό διάστημα (πέντε ετών), ώστε οι επενδύσεις, οι οποίες πραγματοποιούνται σε περιφερειακές επιχειρήσεις και υποδομές να είναι αποτελεσματικές, να χρησιμοποιούνται με ορθό τρόπο και να μπορούν να αποσβεσθούν σε εύλογο χρόνο (βλ. και αιτιολογική σκέψη 41 του Κανονισμού). Σκοπός του νομοθέτη της Ένωσης είναι να εξασφαλιστεί ότι κάθε έργο που συγχρηματοδοτείται από τα διαρθρωτικά Ταμεία συνεχίζει, επί ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, να ανταποκρίνεται στις αρχές της υλικής και γεωγραφικής επιλεξιμότητας, οι οποίες προβλέπονται, μεταξύ άλλων, από το άρθρο 30 παράγραφος 1 του ως άνω Κανονισμού και προδιαγράφονται από τους σκοπούς της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, τους οποίους επιδιώκει η ευρωπαϊκή χρηματοδότηση (βλ. αποφ. ΔΕΕ της 14.11.2013, Comune di Ancona, C-388/12, EU:C:2013:734, σκ. 27 - 28, ΕλΣυν Ολ. 1819/2021, σκ. 17 – 18). Μετά την πάροδο της κατά τα ανωτέρω οριζόμενης πενταετίας λήγουν πλέον οι μακροχρόνιες δεσμεύσεις του δικαιούχου ως προς τη διατήρηση και μη ουσιώδη τροποποίηση της επένδυσης ή την τήρηση των όρων επιλεξιμότητας, θεωρείται δε ότι έχει επιτευχθεί ο σκοπός λήψης της χρηματοδοτικής συνδρομής και, κατά λογική συνέπεια, ο επενδυτής μπορεί ελευθέρα να μεταβάλει ή ακόμα και να διακόψει τη λειτουργία της. Με τον τρόπο αυτόν αφενός διασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα της δράσης των ανωτέρω Ταμείων και αφετέρου αποφεύγεται η καταστρατήγηση των οικείων διατάξεων, αφού αποτρέπεται ο κίνδυνος χρηματοδότησης έργων, τα οποία, αφού εκτελεσθούν, παύουν πλέον να εκπληρώνουν τους στόχους και τους όρους, υπό τους οποίους χορηγήθηκε η ενωσιακή χρηματοδότηση. Επιπλέον, εξασφαλίζεται ότι η χρηματοδότηση θα χορηγηθεί σε επιχειρήσεις, των οποίων οι φορείς έχουν σοβαρή πρόθεση να συμβάλουν στην εκπλήρωση των επιδιωκόμενων από τον Κανονισμό σκοπών και θα καταστεί δυνατή η απόδοση των προσδοκώμενων οικονομικών και κοινωνικών αποτελεσμάτων της εγκρινόμενης κάθε φορά επένδυσης (Βλ. ΕλΣυν αποφ. Έβδομο Τμ. 1662, 758/2021, Δέκατο Τμ. 610/2025, σκ. 4).

14. Σημειώνεται ότι ο εν λόγω Κανονισμός 1260/1999, οι ρυθμίσεις του οποίου κατισχύουν των αντίστοιχων του εθνικού δικαίου, καθορίζει, με

αποκλειστικό τρόπο (βλ. το ανωτέρω παρατιθέμενο άρθρο 30 παρ. 4 αυτού), τις προϋποθέσεις σχετικά με τη διάρκεια των συγχρηματοδοτούμενων πράξεων για διάστημα πέντε (5) ετών ορίζοντας ως χρονικό σημείο έναρξης του διαστήματος αυτού την έγκριση της χρηματοδοτικής συνδρομής. Ως εκ τούτου, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στις σκέψεις 10 και 11 της παρούσας, το ζήτημα αυτό έχει σαφώς εξαιρεθεί από το πεδίο του εθνικού δικαίου και οποιαδήποτε εθνική ρύθμιση προβλέπει διαφορετικό χρονικό σημείο έναρξης των πενταετών υποχρεώσεων είναι μη εφαρμοστέα (βλ. αποφ. ΔΕΕ της 13.7.2023, Αχίλλειον, C-313/22, EU:C:2023:574, σκ. 74, ΕλΣυν Ολ. 1376/2021, σκ. 8, Δέκατο Τμ. 610/2025, σκ. 4, Έβδομο Τμ. 1620/2023).

15. Περαιτέρω, ελλείψει ειδικής κανονιστικής ρύθμισης ως προς την έννοια της «παρατυπίας», από το σύνολο των διατάξεων του Κανονισμού 1260/1999, ιδίως εκείνων των ανωτέρω αναφερόμενων άρθρων 38 και 39 αυτού, σε συνδυασμό με τον συναφή νομοθετικό ορισμό του άρθρου 1 παρ. 2 του Κανονισμού (ΕΚ, ΕΥΡΑΤΟΜ) 2988/1995 του Συμβουλίου της 18ης Δεκεμβρίου 1995 «σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων» (ΕΕ L 312), που θέτει τους γενικούς κανόνες για τους ελέγχους και τις κυρώσεις προς προστασία των δημοσιονομικών συμφερόντων της Ένωσης, συνάγεται ότι ως «παρατυπία» νοείται κάθε παράβαση του δικαίου της Ένωσης, αλλά και των διατάξεων του εθνικού δικαίου που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου και διέπουν το συγχρηματοδοτούμενο μέτρο, οι οποίες απορρέουν από πράξεις ή παραλείψεις που τελούν σε αιτιώδη συνάφεια με τη ματαίωση ή τη μη λειτουργικότητα της επιχορηγούμενης πράξης και προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν ζημία στον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης (βλ. αποφ. ΔΕΕ της 3.9.2014, Baltlanta, C410/13, EU:C:2014:213, σκ. 48 και 49, ΕλΣυν Ολ. 2/2026, σκ. 19, 1326/2023, σκ. 14, 542/2023, σκ. 30).

16. Σε εθνικό επίπεδο, η διαδικασία υπαγωγής επενδυτικών σχεδίων μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων σε προγράμματα ενίσχυσης για την περίοδο 2000 - 2006, καθώς και η διαδικασία καταβολής των ενισχύσεων στους δικαιούχους, ρυθμίζεται από την εκδοθείσα κατ' εξουσιοδότηση του ν. 2860/2020 (Α΄ 251) υπ' αριθμ. 450/393393/5188/29.8.2001 κοινή απόφαση των Υπουργών

Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών και Γεωργίας (Β' 1176 – εφεξής κ.υ.α. 450/2001). Η εν λόγω κ.υ.α., όπως ίσχυε κατά το χρονικό σημείο κατάθεσης της αίτησης υπαγωγής στο καθεστώς ενισχύσεων της πρώτης εκκαλούσας, όριζε, στο άρθρο 7, ότι: «1. Η αίτηση που υποβάλλει ο φορέας για ένταξη του επενδυτικού σχεδίου […] θα συνοδεύεται δε απαραίτητα από τα κάτωθι δικαιολογητικά έγγραφα και στοιχεία: […] ιγ) Αξιολόγηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Ο φορέας πρέπει να τηρεί την Εθνική και Κοινοτική Νομοθεσία (οδηγία 85/337/ΕΟΚ της 27ης Ιουνίου 1985) που αφορά την προστασία του περιβάλλοντος και να προσκομίσει τα πιο κάτω απαραίτητα δικαιολογητικά: […] προέγκριση χωροθέτησης […] έγκριση των περιβαλλοντικών όρων […] προέγκριση της άδειας διάθεσης αποβλήτων ιδ) Άδεια λειτουργίας, όπου αυτό απαιτείται από την ισχύουσα νομοθεσία….». Επίσης, στο άρθρο 32 της ίδιας ως άνω κ.υ.α. οριζόταν ότι: «[…] 2. Επιχειρήσεις των οποίων επενδυτικά σχέδια έχουν υπαχθεί στις διατάξεις του παρόντος Μέτρου μετά την υπαγωγή τους και μέχρι την παρέλευση πενταετίας από την έκδοση της απόφασης ολοκλήρωσης της επένδυσης, οφείλουν: α) Να τηρούν τους όρους της υπαγωγής […]. 7. Β. Εάν ενισχυθείσα επιχείρηση παραβεί τις υποχρεώσεις υπαγωγής μετά τη δημοσίευση της απόφασης ολοκλήρωσης και έναρξης της παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσης και εντός του οριζόμενου στην παράγραφο 2 χρονικού περιορισμού, επιστρέφεται το σύνολο ή μέρος της ενίσχυσης […] Ε. Στην απόφαση υπαγωγής στις ενισχύσεις του παρόντος καθορίζονται οι όροι και οι προϋποθέσεις κάλυψης της ιδίας συμμετοχής, καθώς και οι όροι που κρίνονται αναγκαίοι για την εξασφάλιση της υλοποίησης της επένδυσης και του δημοσίου συμφέροντος. Σε περίπτωση διαπίστωσης ότι έχουν υποβληθεί στην υπηρεσία ψευδή ή παραπλανητικά στοιχεία ή ότι έχουν αποσιωπηθεί τέτοια στοιχεία, η γνώση των οποίων θα οδηγούσε στον αποκλεισμό της υπαγωγής της επένδυσης στις διατάξεις του παρόντος ή θα οδηγούσε στο να υπαχθεί με όρους διαφορετικούς ή σε μη πιστοποίηση της ολοκλήρωσης, η απόφαση υπαγωγής: α) εάν δεν έχει ολοκληρωθεί η επένδυση, αυτή ανακαλείται, καταπίπτει η εγγυητική επιστολή και επιστρέφεται το μέρος της Επιχορήγησης που τυχόν έχει καταβληθεί, β) εάν έχει ολοκληρωθεί η επένδυση, επιστρέφεται το σύνολο της χορηγηθείσας ενίσχυσης. Οι

ανωτέρω συνέπειες επέρχονται εφόσον η διαπίστωση γίνει εντός δεκαετίας από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης ολοκλήρωσης και έναρξης παραγωγικής λειτουργίας και από όργανα που είναι κατά νόμο αρμόδια για τον έλεγχο των κατά περίπτωση στοιχείων».

17. Στην ένδικη υπόθεση από το σύνολο των στοιχείων του φακέλου προκύπτει ότι με την …/…/9.6.2004 απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων το επενδυτικό σχέδιο της πρώτης εκκαλούσας με τίτλο «Εκσυγχρονισμός Ελαιοτριβείου», που αφορούσε στην απόκτηση νέου εξοπλισμού, εντάχθηκε στο Μέτρο 2.1 «Επενδύσεις στη Μεταποίηση και Εμπορία γεωργικών προϊόντων» του ΕΠ ΑΑ&ΑΥ με επιλέξιμη δαπάνη 290.000 ευρώ (μέγιστο ύψος χορηγούμενης δημόσιας δαπάνης 188.500 ευρώ και συμμετοχή δικαιούχου ύψους 101.500 ευρώ). Ακολούθως, με την …/…/31.1.2006 απόφαση του υπογράφοντος με εντολή Υπουργού Ειδικού Γραμματέα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων πιστοποιήθηκε η ολοκλήρωση της επένδυσης και εγκρίθηκε η χορήγηση στην εκκαλούσα της ενίσχυσης ύψους 188.500 ευρώ που αποτελούσε την πρώτη και τελική δόση της εγκεκριμένης δημόσιας δαπάνης.

18. Όπως προκύπτει από το με ημερομηνία 3.3.2010 Πρακτικό της Επιτροπής Ελέγχου Επενδύσεων Μέτρου 2.1, μετά τη διενέργεια σχετικού ελέγχου που πραγματοποιήθηκε κατά το Στάδιο Λειτουργίας της επένδυσης διαπιστώθηκε, μεταξύ άλλων, ότι: α) η επένδυση λειτουργεί για τον σκοπό για τον οποίο επιδοτήθηκε, β) υπάρχει στην εγκατάσταση ο μηχανολογικός εξοπλισμός για τον οποίο χορηγήθηκε η ενίσχυση, γ) η επιχείρηση δεν έχει εκδώσει άδεια λειτουργίας μετά τον εκσυγχρονισμό, δ) η επιχείρηση λειτουργεί με βάση εγκεκριμένους περιβαλλοντικούς όρους, η τήρηση των οποίων δεν ελέγχθηκε γιατί το χρονικό σημείο διενέργειας του ελέγχου δεν συνέπεσε με την περίοδο λειτουργίας του ελαιοτριβείου και ε) η επιχείρηση δεν διαθέτει άδεια διάθεσης αποβλήτων. Με βάση τις ανωτέρω διαπιστώσεις η πρώτη εκκαλούσα κλήθηκε το πρώτον με το …/…/18.8.2014 έγγραφο του Προϊσταμένου της Διεύθυνσης Προγραμματισμού και Γεωργικών Διαρθρώσεων του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων να διατυπώσει τις απόψεις της και να προσκομίσει έγγραφα από τα οποία θα προκύπτει η νόμιμη λειτουργία της και η τήρηση των περιβαλλοντικών της

υποχρεώσεων. Πλην, η πρώτη εκκαλούσα δεν ανταποκρίθηκε εγκαίρως στην ανωτέρω πρόσκληση διατύπωσης αντιρρήσεων, με συνέπεια να συνταχθεί η από 4.9.2014 Έκθεση Ελέγχου, με την οποία διαπιστώθηκε η, μετά την δημοσίευση της απόφασης ολοκλήρωσης της επένδυσης και εντός του οριζόμενου χρονικού περιορισμού της πενταετίας, παραβίαση των όρων χρηματοδότησης του άρθρου 32 της κ.υ.α. 450/2001. Κατά τα ειδικότερα διαλαμβανόμενα στην ανωτέρω έκθεση η παράβαση συνίσταται στο ότι: «στον φορέα δεν έχει χορηγηθεί άδεια λειτουργίας μετά τον εκσυγχρονισμό, δεν διαθέτει άδεια διάθεσης αποβλήτων και οι περιβαλλοντικοί όροι δεν ελέγχθηκαν γιατί δεν ήταν περίοδος λειτουργίας του ελαιοτριβείου». Με την ίδια έκθεση προτάθηκε η εισαγωγή του θέματος στην αρμόδια Γνωμοδοτική Επιτροπή του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων με το ερώτημα της ανάκτησης του συνόλου της καταβληθείσας ενίσχυσης.

19. Σημειώνεται ότι στις 24.9.2014, ήτοι μετά τη σύνταξη της από 4.9.2014 Έκθεσης Ελέγχου αλλά πριν την επίδοση αυτής, η εκκαλούσα είχε υποβάλλει το υπ' αριθμ. πρωτ. …/…/25.9.2014 έγγραφο σε απάντηση της …/…/18.8.2014 πρόσκλησης υποβολής αντιρρήσεων, με το οποίο αποδεχόταν ότι η άδεια λειτουργίας του ελαιοτριβείου ανανεωνόταν κατά διαστήματα και για το λόγο αυτό η επιχείρηση ανέβαλε την υλοποίηση του χρονοβόρου και δαπανηρού έργου δημιουργίας εγκατάστασης διάθεσης λυμάτων, χωρίς να είναι σε θέση να γνωρίζει τις κυρώσεις του νόμου και τις συνέπειες στη λήψη της ενίσχυσης. Δήλωνε δε, ότι έχει ήδη αναθέσει σε μελετητή την έκδοση άδειας λειτουργίας του ελαιοτριβείου, καθώς και την κατάθεση φακέλου στην αρμόδια υπηρεσία για την έκδοση περιβαλλοντικών όρων. Στη συνέχεια, η εκκαλούσα, μετά την επίδοση σε αυτήν της από 4.9.2014 Έκθεσης Ελέγχου, υπέβαλε εκ νέου το από 22.12.2014 έγγραφο αντιρρήσεων προβάλλοντας ότι η καθυστέρηση της συμμόρφωσης με την περιβαλλοντική νομοθεσία περί διάθεσης αποβλήτων οφείλεται σε αντικειμενικούς λόγους και ιδίως στην αδυναμία εξεύρεσης κατάλληλου χώρου που να πληροί τις προϋποθέσεις ελάχιστης απόστασης από τις κατοικίες. Επιπλέον, προσκομίσθηκε η …/29.11.2014 απόφαση του Τοπικού Συμβουλίου … με την οποία είχε γίνει δεκτό το αίτημα της πρώτης εκκαλούσας για ενοικίαση χώρου ιδιοκτησίας του

Δήμου προκειμένου να εγκατασταθεί η δεξαμενή, στην οποία θα καταλήγει το σύστημα διάθεσης αποβλήτων που προτίθετο να κατασκευάσει. Πλην, όπως προκύπτει από το με ημερομηνία 4.5.2015 νέο έγγραφο του διαχειριστή της πρώτης εκκαλούσας προς τη Διεύθυνση Προγραμματισμού και Γεωργικών Διαρθρώσεων, με το …/17.2.2015 έγγραφο της Προϊσταμένης της Διεύθυνσης Δασών Νομού Σάμου γνωστοποιήθηκε σε αυτήν ότι σύμφωνα με τη δασική νομοθεσία (άρθρο 57 παρ. 1 ν. 998/79, όπως ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο) η προς ενοικίαση δημοτική έκταση ήταν διακατεχόμενο δάσος εντός του οποίου δεν προβλεπόταν η κατασκευή χώρου αποθήκευσης υγρών αποβλήτων ελαιοτριβείου. Τέλος, η πρώτη εκκαλούσα υπέβαλε στην αρμόδια Υπηρεσία του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης το από 8.8.2019 έγγραφο, στο οποίο διαλαμβάνεται ότι έχει πλέον βρεθεί νέος μισθωμένος χώρος δημιουργίας της εγκατάστασης διάθεσης αποβλήτων και έχει δρομολογηθεί η λήψη άδειας λειτουργίας του ελαιοτριβείου.

20. Κατόπιν των ανωτέρω, η Γνωμοδοτική Επιτροπή Επενδυτικών Σχεδίων και Αιτήσεων Ενίσχυσης Μεταποίησης και Εμπορίας Γεωργικών Προϊόντων του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, η οποία εξέτασε όλα τα ανωτέρω νεότερα πραγματικά δεδομένα, με την από 1.7.2020 πράξη της εισηγήθηκε την επιστροφή του συνόλου της καταβληθείσας στην πρώτη εκκαλούσα ενίσχυσης λόγω παραβίασης της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Ακολούθως, εκδόθηκε η ήδη προσβαλλόμενη …/…/9.10.2020 πράξη καταλογισμού ποσού 188.500 ευρώ του Προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης, με την αιτιολογία ότι κατά παράβαση του άρθρου 32 παρ. 2 της κ.υ.α. 450/2001 και των όρων υπαγωγής στο πρόγραμμα η εκκαλούσα «δεν διαθέτει άδεια λειτουργίας μετά τον εκσυγχρονισμό, δεν διαθέτει άδεια διάθεσης αποβλήτων και οι περιβαλλοντικοί όροι δεν ελέγχθηκαν γιατί δεν ήταν περίοδος λειτουργίας του ελαιοτριβείου».

21. Με την ένδικη έφεση προβάλλεται ότι κατά το σκοπό του νομικού πλαισίου που διέπει την επιχορήγηση (ν. 2860/2000 και κ.υ.α. 450/2001) ο έλεγχος τήρησης των προϋποθέσεων υπαγωγής, μεταξύ των οποίων και η άδεια λειτουργίας και η τήρηση των όρων της περιβαλλοντικής νομοθεσίας γίνεται κατά την εξέταση της αίτησης και όχι εκ των υστέρων, όπως εν προκειμένω. Πλην, σύμφωνα με το

άρθρο 7 της κ.υ.α. 450/2001, η οποία διέπει το καθεστώς ενίσχυσης της πρώτης εκκαλούσας, αναγκαία προϋπόθεση για την υπαγωγή της επένδυσης στο Πρόγραμμα ήταν η εν γένει τήρηση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και οπωσδήποτε η ύπαρξη άδειας λειτουργίας και άδειας διάθεσης αποβλήτων, ενώ κατά το άρθρο 32 παρ. 2 της ως άνω κ.υ.α. οι υπαγόμενες στο καθεστώς ενίσχυσης επιχειρήσεις οφείλουν να τηρούν τους όρους υπαγωγής, όπως η τήρηση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, για μία πενταετία από την δημοσίευση της απόφασης ολοκλήρωσης της επένδυσης. Περαιτέρω, όπως έγινε δεκτό στη σκέψη 14 της παρούσας οι διατάξεις του Κανονισμού 1260/1999 ως προς την έναρξη των πενταετών υποχρεώσεων από την έκδοση της απόφασης υπαγωγής μίας επένδυσης στο καθεστώς ενισχύσεων υπερισχύουν των διατάξεων του εθνικού δικαίου. Συνεπώς, εν προκειμένω το διάστημα των πενταετών υποχρεώσεων, εντός του οποίου η εκκαλούσα όφειλε να τηρεί κατά το άρθρο 32 παρ. 2 της κ.υ.α. 450/2001 τους όρους επιλεξιμότητας και χορήγησης της ενίσχυσης, εκτείνεται από 9.6.2004 (ημερομηνία έκδοσης απόφασης ένταξης) έως 9.6.2009. Ως εκ τούτου, ο ως άνω προβαλλόμενος λόγος κατά τον οποίο η τήρηση των προϋποθέσεων υπαγωγής γίνεται μόνο κατά την εξέταση της αίτησης υπαγωγής, πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

22. Περαιτέρω, με την ένδικη έφεση προβάλλεται ότι κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης η επιχείρηση διέθετε άδεια λειτουργίας που είχε χορηγηθεί με την …/02/4.9.2002 απόφαση του Νομάρχη Σάμου, με ισχύ έως 1.11.2002, ενώ είχε εκδοθεί και η …/28.8.2002 απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων με ισχύ έως 31.12.2007, η οποία λειτουργούσε και ως προσωρινή άδεια διαχείρισης αποβλήτων. Για το μεταγενέστερο της ένταξης στο πρόγραμμα διάστημα ως προς την άδεια λειτουργίας προβάλλεται ότι με την …/22.7.2008 απόφαση του Νομαρχιακού Συμβουλίου εγκρίθηκε η παράταση της άδειας λειτουργίας του ελαιοτριβείου. Ως προς την άδεια διαχείρισης αποβλήτων προβάλλεται ότι το έτος 2005 εκδόθηκε η Γ.Ν. …/10.2.2005 απόφαση του Νομάρχη Σάμου δια της οποίας ανεστάλη μέχρι την 31.8.2006 η ανάγκη προσαρμογής στις απαιτήσεις διαχείρισης αποβλήτων έως την ολοκλήρωση του πιλοτικού προγράμματος διάθεσης αποβλήτων ελαιοτριβείων του Νομού. Επίσης, προβάλλεται ότι οι ανωτέρω

πράξεις είναι νόμιμες και ουδέποτε ανακλήθηκαν, καθώς και ότι ουδέποτε επιβλήθηκε οιαδήποτε δυσμενής διοικητική πράξη αναφορικά με τη λειτουργία της επιχείρησης ή την τήρηση από αυτήν των περιβαλλοντικών όρων. Επομένως, προβάλλεται ότι η προσβαλλόμενη έχει εκδοθεί κατά παράβαση του τεκμηρίου νομιμότητας των διοικητικών πράξεων και πρέπει να ακυρωθεί, δοθέντος ότι οι υπηρεσίες που ενεπλάκησαν στον επίδικο καταλογισμό δεν διαθέτουν αρμοδιότητα ελέγχου τήρησης των προϋποθέσεων λειτουργίας της επιχείρησης και τήρησης της περιβαλλοντικής νομοθεσίας.

23. Επί των ανωτέρω λόγων επισημαίνεται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση ερείδεται στη διαπίστωση ότι η πρώτη εκκαλούσα λειτουργούσε την επιχείρηση του ελαιοτριβείου χωρίς να έχει εκδώσει τις προβλεπόμενες από το ισχύον νομικό πλαίσιο άδειες λειτουργίας μετά τον εκσυγχρονισμό και διάθεσης αποβλήτων. Ως εκ τούτου, οι προβαλλόμενοι σχετικά με την γενική άδεια λειτουργίας της επιχείρησης λόγοι προβάλλονται αλυσιτελώς. Περαιτέρω, από τα προσκομιζόμενα στοιχεία προκύπτει ότι α) με την …/05/23.9.2005 απόφαση του Νομάρχη Σάμου χορηγήθηκε στην πρώτη εκκαλούσα άδεια εγκατάστασης εκσυγχρονισμού, στην οποία αναφέρεται ρητά ότι «μετά την ολοκλήρωση της εγκατάστασης θα πρέπει ο ενδιαφερόμενος να ζητήσει με αίτησή του τη χορήγηση άδειας λειτουργίας μετά τον εκσυγχρονισμό του μηχανολογικού εξοπλισμού», όπως προβλέπεται από το ν. 3325/2005, την οποία η πρώτη εκκαλούσα ουδέποτε εξέδωσε και β) με την Γ.Ν. …/10.2.2005 απόφαση του Νομάρχη Σάμου χορηγήθηκε στην εκκαλούσα αναστολή μέχρι την 31.8.2006 στην προσαρμογή του ελαιοτριβείου στους όρους διάθεσης υγρών αποβλήτων, προκειμένου να ληφθεί συνολική απόφαση αντιμετώπισης του προβλήματος διάθεσης υγρών αποβλήτων για όλα τα ελαιοτριβεία του Νομού, χωρίς να προκύπτει η έκδοση απόφασης χρονικής επέκτασης της αναστολής αυτής, ενώ από την …/2005 απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων της Διεύθυνσης Πολεοδομίας Χωροταξίας και Περιβάλλοντος της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Σάμου προκύπτει ότι στους εγκρινόμενους περιβαλλοντικούς όρους περιλαμβανόταν και η υποχρέωση της επιχείρησης να διαχειρίζεται τα απόβλητα του ελαιοτριβείου με βάση την οριστική άδεια διάθεσης αποβλήτων, την οποία όφειλε να έχει λάβει από την αρμόδια

Νομαρχιακή Υπηρεσία. Όπως όμως και η ίδια η πρώτη εκκαλούσα ομολογεί στην αλληλογραφία της με την αρμόδια Υπηρεσία του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, μέχρι το έτος 2019 δεν είχε εκδοθεί σχετική άδεια. Συνεπώς, η πρώτη εκκαλούσα κατά τη διάρκεια της πενταετίας από την ένταξή της στο καθεστώς των ενισχύσεων λειτουργούσε χωρίς να έχει λάβει άδεια λειτουργίας μετά τον εκσυγχρονισμό και άδεια διάθεσης αποβλήτων, με συνέπεια να λειτουργεί κατά παραβίαση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, την οποία όφειλε να τηρεί ως προϋπόθεση για τη λήψη και διατήρηση της ενίσχυσης, τα περί αντιθέτου δε προβαλλόμενα με την ένδικη έφεση πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμα. Επισημαίνεται, εξάλλου, ότι το προβαλλόμενο τεκμήριο νομιμότητας των διοικητικών πράξεων ουδόλως κωλύει τον έλεγχο τήρησης των αναληφθεισών με την ένταξη στη χρηματοδότηση υποχρεώσεων των ωφελούμενων φορέων, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι εν προκειμένω οι διαπιστωθείσες παραβάσεις σχετίζονται όχι με την αμφισβήτηση της νομιμότητας διοικητικών πράξεων, αλλά με την παράλειψη έκδοσης των προβλεπόμενων στην περιβαλλοντική νομοθεσία αδειών με υπαιτιότητα της πρώτης εκκαλούσας.

24. Περαιτέρω, με την ένδικη έφεση προβάλλεται ότι η επιχείρηση δεν παραβίασε τις διατάξεις του άρθρου 32 παρ. 7Β και 32 παρ. 7Ε της κ.υ.α. 450/2001, από τις οποίες προκύπτει ότι η επιστροφή της ενίσχυσης προϋποθέτει την παράβαση των όρων που έχουν τεθεί με τις αποφάσεις ένταξης στη χρηματοδότηση και πιστοποίησης ολοκλήρωσης της επένδυσης. Εν προκειμένω δε με τις σχετικές αποφάσεις ουδόλως τάχθηκαν στην εκκαλούσα συγκεκριμένες υποχρεώσεις, δεν προσδιορίσθηκε συγκεκριμένο διάστημα για το οποίο έπρεπε να τηρηθούν και δεν προσδιορίσθηκαν συγκεκριμένες συνέπειες ως προς την παραβίασή τους. Συνεπώς, προβάλλεται ότι το άρθρο 32 της κ.υ.α. δεν αποτελεί την ορθή νομική βάση για την επιβολή του επίδικου καταλογισμού. Το Δικαστήριο κρίνει ότι, κατά τη ρητή πρόβλεψη του άρθρου 32 παρ. 2 της κ.υ.α. 450/2001, η ενισχυθείσα επιχείρηση υποχρεούται μετά την υπαγωγή σε καθεστώς ενισχύσεων και για πέντε έτη να τηρεί τους όρους υπαγωγής στην ενίσχυση, ενώ κατά την παράγραφο 7Β του ίδιου άρθρου εάν ενισχυθείσα επιχείρηση παραβεί τη σχετική υποχρέωση εντός του οριζόμενου στην παράγραφο 2 χρονικού περιορισμού, επιστρέφεται το σύνολο ή

μέρος της ενίσχυσης. Σημειώνεται ότι οι όροι και οι προϋποθέσεις υπαγωγής στο καθεστώς των ενισχύσεων δεν περιγράφονται με τρόπο αποκλειστικό στην απόφαση υπαγωγής, αλλά προκύπτουν από το σύνολο του οικείου νομικού πλαισίου, το οποίο τελούσε σε γνώση της πρώτης εκκαλούσας όταν υπέβαλε την αίτηση υπαγωγής. Αυτονόητο δε όρο της λήψης και διατήρησης της ενίσχυσης συνιστά και η υποχρέωση της επιχείρησης να λειτουργεί νομίμως τηρώντας την περιβαλλοντική νομοθεσία. Εν προκειμένω δε, από το άρθρο 7 της κ.υ.α. 450/2001 προκύπτει ότι προϋπόθεση της χρηματοδότησης είναι η αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της επένδυσης και η εκ μέρους του φορέα απόδειξη συμμόρφωσης με την τότε ισχύουσα εθνική και κοινοτική Νομοθεσία προστασίας του περιβάλλοντος. Για το λόγο δε αυτό η πρώτη εκκαλούσα κλήθηκε με την υποβολή της αίτησης να προσκομίσει έγκριση περιβαλλοντικών όρων, καθώς και προέγκριση ή έγκριση της άδειας διάθεσης αποβλήτων. Συνεπώς, εν προκειμένω, η πρώτη εκκαλούσα με την μη έκδοση των αναγκαίων για τη νόμιμη και περιβαλλοντικά συμβατή λειτουργία της αδειών διέπραξε παρατυπία, η οποία συνίσταται στην παραβίαση των εθνικών και ενωσιακών διατάξεων περί προστασίας του περιβάλλοντος, γεγονός που είχε ως συνέπεια τη μη θεμιτή επιβάρυνση του προϋπολογισμού της Ένωσης με την καταβολή ενίσχυσης σε μία επιχείρηση που λειτουργεί κατά παραβίαση των διατάξεων αυτών.

25. Περαιτέρω, ο Κανονισμός (ΕΚ, ΕΥΡΑΤΟΜ) αριθ. 2988/1995 του Συμβουλίου της 18ης Δεκεμβρίου 1995 «σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων» (ΕΕ L 312), ορίζει, στο άρθρο 3, ότι: «1. Η προθεσμία παραγραφής της δίωξης είναι τετραετής από τη διάπραξη της παρατυπίας που ορίζεται στο άρθρο 1 παράγραφος 1. Ωστόσο, οι τομεακοί κανόνες μπορούν να προβλέπουν μικρότερη προθεσμία, η οποία δεν μπορεί να είναι μικρότερη των τριών ετών. Για τις διαρκείς ή επαναλαμβανόμενες παρατυπίες, η παραγραφή τρέχει από την ημέρα που έπαυσε η παρατυπία. Για τα πολυετή προγράμματα η προθεσμία παραγραφής συνεχίζεται σε κάθε περίπτωση ως την τελική ολοκλήρωση του προγράμματος. Η παραγραφή της δίωξης διακόπτεται από κάθε πράξη που φέρεται εις γνώσιν του ενδιαφερόμενου, προέρχεται από την αρμόδια αρχή και αποσκοπεί στη διερεύνηση ή τη δίωξη της

παρατυπίας. Η προθεσμία παραγραφής αρχίζει και πάλι να τρέχει μετά από κάθε διακοπή της. Εντούτοις, η παραγραφή επέρχεται το αργότερο κατά τη λήξη χρονικού διαστήματος ίσου τουλάχιστον του διπλάσιου της προθεσμίας παραγραφής, εφόσον η αρμόδια αρχή δεν έχει επιβάλει κάποια κύρωση, εκτός από τις περιπτώσεις που η διοικητική διαδικασία ανεστάλη σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 1 (…). 3. Τα κράτη μέλη διατηρούν την ευχέρεια εφαρμογής προθεσμίας μεγαλύτερης από την προβλεπόμενη στις παραγράφους 1 και 2 αντιστοίχως» και, στο άρθρο 4, ότι: «1. Κάθε παρατυπία συνεπάγεται, κατά γενικό κανόνα, την αφαίρεση του αδικαιολογήτως αποκτηθέντος οφέλους: - με την υποχρέωση καταβολής των οφειλομένων ή επιστροφής των αδικαιολογήτως εισπραχθέντων ποσών, - με την ολική ή μερική κατάπτωση της εγγύησης που έχει συσταθεί για την υποστήριξη της αίτησης παρασχεθέντος οφέλους ή για την είσπραξη προκαταβολής. 2. Η εφαρμογή των μέτρων της παραγράφου 1 περιορίζεται στην αφαίρεση του εξασφαλισθέντος οφέλους προσαυξημένου, εφόσον προβλέπεται, με τόκους που δύνανται να καθοριστούν κατ' αποκοπήν (…)».

26. Στο εθνικό δίκαιο ο έλεγχος των δαπανών των πράξεων και των επιχειρησιακών προγραμμάτων που συγχρηματοδοτούνται από ενωσιακούς πόρους, καθώς και η διόρθωση των λογαριασμών και η αναζήτηση των τυχόν αχρεωστήτως ή παρανόμως καταβληθέντων ποσών ρυθμίζονταν, κατά τον κρίσιμο χρόνο ένταξης του επενδυτικού σχεδίου της πρώτης εκκαλούσας στο ΕΠ «Αγροτική Ανάπτυξη και Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000 - 2006» (9.6.2004), από τις γενικές διατάξεις του ν. 2362/1995 «Περί Δημοσίου Λογιστικού, ελέγχου των δαπανών του Κράτους και άλλες διατάξεις» (Α΄ 247), το άρθρο 102 του οποίου όριζε ότι: «Χρηματοδοτήσεις, ενισχύσεις ή επιδοτήσεις σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα και φορείς που καταβάλλονται στα πλαίσια κοινοτικών πολιτικών από εθνικούς πόρους ή πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναζητούνται από το Δημόσιο, εφόσον διαπιστωθεί από τα κατά περίπτωση αρμόδια όργανα ότι έχουν καταβληθεί αχρεωστήτως ή παρανόμως (…)». Το δε άρθρο 103 του ίδιου νόμου όριζε ότι: «Η αναζήτηση των χρηματικών ποσών του προηγούμενου άρθρου υπόκειται σε παραγραφή εντός πενταετίας από την ημερομηνία διαπίστωσης της αχρεώστητης ή

παράνομης είσπραξης, εκτός αν διαφορετικά ορίζεται από τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου…».

27. Με τις ανωτέρω διατάξεις του άρθρου 3 παρ. 1 του Κανονισμού 2988/1995, ο οποίος εισάγει γενικούς κανόνες σχετικά με ομοιογενείς ελέγχους, καθώς και με διοικητικά μέτρα και κυρώσεις που πρέπει να επιβληθούν για συντρέχουσες δυνάμει του δικαίου της Ένωσης παρατυπίες, με σκοπό την καταπολέμηση των πράξεων σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της σε όλους τους τομείς (βλ. ΔΕΕ απόφ. της 2.3.2017, Glencore Céréales France, EU:C:2017:160, C-584/15, σκ. 23 - 24) και με βάση την αρχή της ασφάλειας δικαίου (βλ. ΔΕΕ απόφ. της 5.3.2019, Eesti Pagar, C-349/17, EU:C:2019:172, σκ. 112 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), θεσπίζεται ένας γενικός κανόνας παραγραφής, σύμφωνα με τον οποίο οι αρχές των κρατών μελών, ενεργώντας εξ ονόματος και για λογαριασμό του προϋπολογισμού της Ένωσης, οφείλουν να ανακτήσουν τις αχρεωστήτως καταβληθείσες χρηματοδοτήσεις και ο οποίος εφαρμόζεται όταν δεν υφίστανται ειδικές διατάξεις στην οικεία τομεακή νομοθεσία για το ζήτημα της παραγραφής. Ο κανόνας αυτός ισχύει για κάθε παρατυπία (όπως αυτή προσδιορίζεται στο άρθρο 1 παρ. 2 του εν λόγω Κανονισμού) που θίγει τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης, ήτοι, τόσο για τις παρατυπίες που οδηγούν στην επιβολή διοικητικής κύρωσης, υπό την έννοια του άρθρου 5, όσο και για τις παρατυπίες, για τις οποίες έχει επιβληθεί διοικητικό μέτρο με αντικείμενο την αφαίρεση του αδικαιολογήτως αποκτηθέντος οφέλους κατά το άρθρο 4 του εν λόγω Κανονισμού (βλ. ΔΕΕ απόφ. της 11.6.2015, Pfeifer & Langen, C-52/14, EU:C:2015:381, σκ. 20 - 23 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

Με βάση τον κανόνα αυτό η προθεσμία παραγραφής της δυνατότητας λήψης των μέτρων ή κυρώσεων είναι τετραετής και εκκινεί από τη διάπραξη της παρατυπίας, με εξαίρεση τις διαρκείς ή επαναλαμβανόμενες παρατυπίες που εκκινεί από την ημέρα που έπαυσε η παρατυπία (βλ. αποφ. ΔΕΕ της 27.11.2025, Microregion Porta Bohemica, C-539/24, EU:C:2025:919, σκ. 18, της 3.10.2019 Westphal, C-378/18, EU:C:2019:832, σκ. 32). Δοθέντος δε ότι η διάπραξη παρατυπίας, κατά την έννοια του άρθρου 1 παρ. 2 του Κανονισμού 2988/1995, προϋποθέτει τη συνδρομή δύο προϋποθέσεων, ήτοι, αφενός, την ύπαρξη πράξης ή

παράλειψης οικονομικού φορέα που να συνιστά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης και, αφετέρου, την πρόκληση ή το ενδεχόμενο πρόκλησης ζημίας στον προϋπολογισμό της Ένωσης (βλ. προεκτεθείσα απόφαση ΔΕΕ Glencore Céréales France, C-584/15, σκ. 38), το χρονικό σημείο έναρξης της προθεσμίας παραγραφής είναι είτε η ημερομηνία επέλευσης της ζημίας, όταν η ζημία επέρχεται μετά την πράξη ή την παράλειψη, που συνιστά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, είτε η ημερομηνία διενέργειας της πράξης ή της παράλειψης αυτής, όταν το επίμαχο όφελος χορηγήθηκε πριν από την εν λόγω πράξη ή παράλειψη (βλ. ΔΕΕ απόφ. της 6.10.2015, Firma Ernst Kollmer Fleischimport und-export, C-59/14, EU:C:2015:660, σκ. 26 και προεκτεθείσες αποφάσεις Glencore Céréales France, C-584/15, σκ. 47). Όταν δε η παρατυπία συνίσταται σε παράλειψη που συνεπάγεται την παραβίαση της διάταξης του ενωσιακού δικαίου, η οποία συνεχίζεται, η παρατυπία είναι «διαρκής» υπό την έννοια του άρθρου 3 παρ. 1 εδ. β΄ του ανωτέρω Κανονισμού (βλ. ΔΕΕ απόφ. της 2.12.2004, C-226/03, José Martí Peix SA κατά Επιτροπής, σκ. 16-17, πρβλ. ΕλΣυν αποφ. Έβδομο Τμ. 1620/2023), οπότε όπως προαναφέρθηκε η προθεσμία εκκινεί από την παύση της παρατυπίας. Τέλος. η εν λόγω τετραετής προθεσμία παραγραφής διακόπτεται, με κάθε πράξη διερεύνησης και δίωξης της παρατυπίας, που εκδίδεται από την αρμόδια αρχή και φέρεται εις γνώση του ενδιαφερομένου, οπότε η προθεσμία παραγραφής αρχίζει και πάλι να τρέχει μετά τη διακοπή της.

28. Περαιτέρω, στο πλαίσιο της ενίσχυσης της ασφάλειας του δικαίου των επιχειρήσεων και με σκοπό την παρακώλυση της επ’ αόριστο χρόνο παράτασης της παραγραφής των διώξεων των παρατυπιών, μέσω επαναλαμβανόμενων πράξεων που τη διακόπτουν, ο προαναφερθείς Κανονισμός θέτει, στο εδάφιο δ’ της παραγράφου 1 του ως άνω άρθρου 3, ένα απόλυτο όριο για την παραγραφή των διώξεων των παρατυπιών, η οποία επέρχεται το αργότερο την ημέρα, κατά την οποία λήγει προθεσμία ίση με το διπλάσιο της προθεσμίας που προβλέπεται στο πρώτο εδάφιο της ίδιας διάταξης (οκταετία), εφόσον η αρμόδια αρχή δεν έχει επιβάλει κάποιο διοικητικό μέτρο ή κύρωση, εκτός από τις περιπτώσεις που η διοικητική διαδικασία ανεστάλη σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 6 του Κανονισμού αυτού, όταν, δηλαδή, έχει ασκηθεί ποινική δίωξη (βλ. ΔΕΕ

προεκτεθείσες αποφάσεις Εμπορική Σερρών C-42/24, σκ. 31, προεκτεθείσα απόφαση Pfeifer & Langen, C-52/14, σκ. 63, καθώς και απόφαση της 27.11.2025, Microregion Porta Bohemica C-539/24, EU:C:2025:919, σκ. 20). Συνεπώς, οι πράξεις διερεύνησης και δίωξης, που εκδίδονται από την αρμόδια αρχή και φέρονται σε γνώση του ενδιαφερομένου, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 εδ. γ΄ του Κανονισμού δεν επιφέρουν κανένα διακοπτικό αποτέλεσμα ως προς την οκταετή προθεσμία (βλ. προεκτεθείσα απόφαση ΔΕΕ Pfeifer & Langen, C-52/14, σκ. 72, ΕλΣυν απόφ. Έβδομο Τμ. 118/2023, σκ. 13), εντός της οποίας η αρμόδια αρχή υποχρεούται, σε κάθε περίπτωση, να λάβει τα κατάλληλα διοικητικά μέτρα που αποσκοπούν στην ανάκτηση του αχρεωστήτως χορηγηθέντος οικονομικού οφέλους (βλ. προεκτεθείσα απόφαση ΔΕΕ Glencore Céréales France, C-584/15, σκ. 52-57).

29. Παράλληλα, το άρθρο 3 παρ. 3 του ίδιου Κανονισμού παρέχει τη δυνατότητα εφαρμογής εθνικής προθεσμίας παραγραφής μεγαλύτερης της προβλεπόμενης στην παρ. 1 του ίδιου άρθρου (υπό την προϋπόθεση τήρησης της αρχής της αναλογικότητας, βλ. ΔΕΕ αποφ. της 5.5.2011, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις Ze Fu Fleischhandel και Vion Trading, C-201/10 και C-202/10, EU:C:2011:282, σκ. 37-38 και της 17.9.2014, Cruz & Companhia Lda, C-341/13, EU:C:2014:2230, σκ. 59), η οποία ρυθμίζεται ήδη από εθνικές διατάξεις προγενέστερες της ημερομηνίας έκδοσης του ανωτέρω Κανονισμού, όπως εκείνη του άρθρου 103 του ν. 2362/1995 (βλ. ΕλΣυν απόφ. Ολ. 1310/2022, σκ. 8 και 9). Ωστόσο, με τη διάταξη αυτή δεν παρέχεται και η ευχέρεια στα κράτη μέλη να παρεκκλίνουν από το μνημονευόμενο στο άρθρο 3 παρ. 1, εδ. α΄ και β΄ του Κανονισμού χρονικό σημείο έναρξης της προθεσμίας παραγραφής, το οποίο ορίζεται απαρέγκλιτα ως η ημερομηνία διάπραξης της παρατυπίας ή, σε περίπτωση επαναλαμβανόμενης ή διαρκούς παρατυπίας, ως η ημερομηνία κατά την οποία έπαυσε η παρατυπία. Τούτο σημαίνει ότι η ημερομηνία, κατά την οποία οι εθνικές αρχές λαμβάνουν γνώση μιας παρατυπίας ή διαπιστώνουν μια παρατυπία, δεν ασκεί επιρροή στον χρόνο κίνησης της προθεσμίας για τη συμπλήρωσή της (βλ. αποφ. ΔΕΕ Εμπορική Σερρών, C-42/24, σκ. 31 - 34, βλ. ΕλΣυν Ολ. 1440/2022, σκ. 25-26 και 1310/2022, σκ. 12). Σημειώνεται ότι στο Δικαστήριο του κράτους μέλους

εναπόκειται να κρίνει κυριαρχικά εάν η τήρηση της απαίτησης αυτής για το κρίσιμο χρονικό σημείο έναρξης της παραγραφής μπορεί να διασφαλιστεί στο πλαίσιο της σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας του εσωτερικού δικαίου ή, σε περίπτωση που δεν υφίσταται τέτοια δυνατότητα, εάν συνεπάγεται τη μη εφαρμογή του συνόλου ή μέρους των ως άνω διατάξεων (βλ. προεκτεθείσα απόφαση ΔΕΕ Εμπορική Σερρών, C-42/24, σκ. 35).

30. Τούτων δοθέντων, το Δικαστήριο κρίνει ότι λόγω της ρητής και κατά τρόπο μη επιδεχόμενο αμφιβολίας ρύθμισης του άρθρου 103 του ν. 2362/1995, με την οποία ορίζεται ως χρονικό σημείο έναρξης της προβλεπόμενης πενταετούς προθεσμίας παραγραφής η ημερομηνία διαπίστωσης της αχρεώστητης ή παράνομης είσπραξης από τις αρμόδιες αρχές, δεν δύναται να προβεί εν προκειμένω σε σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία της εν λόγω εθνικής διάταξης ορίζοντας ως κρίσιμο χρονικό σημείο έναρξης της παραγραφής την διάπραξη της παρατυπίας, δεδομένου ότι τούτο θα συνιστούσε contra legem ερμηνεία αυτής. Συνεπώς, η κατά τα ανωτέρω υποχρέωση διασφάλισης της πλήρους αποτελεσματικότητας του μηχανισμού παραγραφής των παραβάσεων του Κανονισμού 2988/1995, υπό το πρίσμα της γενικώς ισχύουσας αρχής της ασφάλειας δικαίου, επιτάσσει τη μη εφαρμογή της εν λόγω ρύθμισης του άρθρου 103 του ν. 2362/1995 συνολικά, καθώς ενδεχόμενη εν μέρει τήρηση του γράμματος αυτής θα συνεπαγόταν στην πράξη ανεπίτρεπτη αναδιατύπωση των όρων εφαρμογής του εσωτερικού κανόνα περί παραγραφής από τον εθνικό δικαστή και την εκ μέρους του θεσμική υποκατάσταση του νομοθετικού οργάνου, κατά παράβαση της βασικής συνταγματικής αρχής της διάκρισης των λειτουργιών (άρθρο 26 παρ.1 και 3 του Συντάγματος). Ως εκ τούτου, εφαρμοστέες τυγχάνουν αποκλειστικά οι ρυθμίσεις του υπερέχοντος, δεσμευτικού, ως προς όλα τα μέρη του, και ισχύοντος άμεσα σε κάθε κράτος μέλος Κανονισμού, οι οποίες ορίζουν ότι η παραγραφή άρχεται από το χρονικό σημείο διάπραξης της παρατυπίας ή σε περίπτωση διαρκούς παρατυπίας από το χρονικό σημείο παύσης αυτής, ενώ η παραγραφή συμπληρώνεται μετά την πάροδο τεσσάρων ετών και, σε κάθε περίπτωση, μετά την πάροδο οκταετίας. (βλ. Δέκατο Τμήμ.610/2025 σκ.7,8 και 17, 1118/2025 σκ. 13,14 και 15).

Ο Σύμβουλος Ευθύμιος Καρβέλης, διατύπωση την κάτωθι γνώμη, με την οποία συντάχθηκε ο Πάρεδρος Ιωάννης Βάγιας: Με το άρθρο 103 του ν. 2362/1995 ως χρονικό σημείο έναρξης της πενταετούς παραγραφής του δικαιώματος του Δημοσίου να απαιτήσει την επιστροφή χρηματικών ποσών, που στο πλαίσιο κοινοτικών πολιτικών καταβλήθηκαν αχρεωστήτως ή παρανόμως σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα και φορείς από πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ορίστηκε η ημερομηνία διαπίστωσης της αχρεώστητης ή παράνομης είσπραξης, με την επιφύλαξη διαφορετικής ρύθμισης του δικαίου της Ένωσης («…εκτός αν διαφορετικά ορίζεται από τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου»). Τέτοια διαφορετική ρύθμιση θεσπίστηκε, με άμεση, γενική και δεσμευτική ισχύ, με το άρθρο 3 παρ. 1 του μεταγενέστερου Κανονισμού 2988/1995, στο οποίο, ως εκ της ως άνω ρητής επιφύλαξης, παραπέμπει πλέον το άρθρο 103 του ν. 2362/1995. Σύμφωνα με την ενωσιακή αυτή ρύθμιση, η οποία δια της ως άνω παραπομπής ισχύει πλέον στο εθνικό δίκαιο καταργώντας σιωπηρά την αντίστοιχη υπό επιφύλαξη ρύθμιση του άρθρου 103 του ν. 2362/1995 στις υποθέσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου, ως χρονικό σημείο έναρξης της προθεσμίας παραγραφής ορίζεται, η διάπραξη της παρατυπίας ή σε περίπτωση επαναλαμβανόμενης ή διαρκούς παρατυπίας, η ημερομηνία κατά την οποία έπαυσε η παρατυπία. Ταυτόχρονα δε διατηρείται σε ισχύ η πρόβλεψη του άρθρου 103 του ν. 2362/1995 περί πενταετούς παραγραφής, η οποία είναι αναλογική και δεν αντιτίθεται στο ενωσιακό δίκαιο (βλ. ad hoc απόφ. ΔΕΕ της 6.2.2025, Εμπορική Σερρών, C-42/24, σκ. 25). Περαιτέρω, δοθέντος ότι σε περίπτωση εφαρμογής μεγαλύτερης εθνικής προθεσμίας παραγραφής, όπως εν προκειμένω (πενταετής), η απόλυτη προθεσμία παραγραφής του άρθρου 3 παρ. 1 του ως άνω Κανονισμού συμπληρώνεται με την πάροδο χρονικού διαστήματος ίσου τουλάχιστον με το διπλάσιο της μεγαλύτερης αυτής προθεσμίας, η συνολική απόλυτη προθεσμία παραγραφής ορίζεται σε δέκα έτη από τη διάπραξη της παρατυπίας (βλ. προεκτεθείσα Απόφαση ΔΕΕ Εμπορική Σερρών, C-42/24, σκ. 41). Πλην, η γνώμη αυτή δεν εκράτησε.

31. Με την κρινόμενη αίτηση προβάλλεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 32 παρ. 7Ε της κ.υ.α. 450/2001 η διαπίστωση παράβασης των υποχρεώσεων υπαγωγής

μπορεί να οδηγήσει στην αναζήτηση της επιχορήγησης μόνον αν λάβει χώρα εντός δεκαετίας από την ολοκλήρωση της επένδυσης, καθώς και ότι το χρονικό αυτό σημείο είναι κρίσιμο όχι μόνο για την πραγματοποίηση του ελέγχου, αλλά και για την έκδοση της καταλογιστικής πράξης. Ειδικότερα, οι εκκαλούντες ισχυρίζονται ότι σε διαφορετική περίπτωση η «διάρκεια ζωής» της αξίωσης του Δημοσίου υπερβαίνει κάθε νοητό μέτρο και ότι η δυνατότητα αόριστης παράτασης του ελέγχου εφόσον αυτός εκκινήσει εντός της δεκαετίας παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας, δοθέντος ότι ακόμη και οι φορολογικές υποχρεώσεις του Δημοσίου παραγράφονται μετά την πάροδο πενταετίας από τη γέννησή τους, χρονικό διάστημα που θεωρείται εύλογο για την έκδοση πράξης καταλογισμού φόρου. Επισημαίνεται, επίσης, ότι η επένδυση της πρώτης εκκαλούσας ολοκληρώθηκε το έτος 2006, οπότε και εκδόθηκε η σχετική απόφαση πιστοποίησης, ενώ η καταλογιστική πράξη εκδόθηκε το έτος 2020, ήτοι μετά την πάροδο δεκατεσσάρων ετών. Συνεπώς, προβάλλεται ότι η ανεξαρτήτως του γεγονότος αν γραμματικά η δεκαετής παραγραφή του άρθρου 32 παρ.7Ε αφορά περιπτώσεις αναζήτησης ενισχύσεων λόγω εξαπάτησης της Διοίκησης δια της κατάθεσης ψευδών δικαιολογητικών, η ρύθμιση αυτή θα πρέπει, για λόγους τήρησης των αρχών της ισότητας και της αναλογικότητας, να επεκταθεί και στις περιπτώσεις των καταλογισμών που εκδίδονται λόγω μη τήρησης εκ μέρους των ενισχυόμενων επιχειρήσεων των όρων υπαγωγής στη χρηματοδότηση και να οδηγήσει σε ακύρωση του επιβληθέντος καταλογισμού, ο οποίος έλαβε χώρα δέκα και πλέον έτη από την ολοκλήρωση της επένδυσης.

32. Με βάση τα ανωτέρω, το Δικαστήριο κρίνει ότι ανεξαρτήτως της επικαλούμενης νομικής βάσης και της βασιμότητας αυτής, με τον ανωτέρω λόγο προβάλλεται από την εκκαλούσα με τρόπο ορισμένο ένσταση παραγραφής της αξίωσης των οργάνων του Δημοσίου να εκδώσουν την προσβαλλόμενη καταλογιστική πράξη. Τούτο, διότι με την ένδικη έφεση προσδιορίζονται σαφώς τόσο ο χρόνος έναρξης της αξίωσης του Δημοσίου όσο και τα πραγματικά γεγονότα που τη θεμελιώνουν, περιλαμβάνεται δε και αίτημα ακύρωσης της προσβαλλόμενης πράξης. Το γεγονός δε ότι δεν γίνεται επίκληση ορθής νομικής βάσης δεν ασκεί εν προκειμένω επιρροή (βλ. αποφ. ΑΠ 472/1983 Ολ., 212/2019).

Με δεδομένα αυτά και σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στις σκέψεις 25-30 της παρούσας, το Δικαστήριο κρίνει, κατά παραδοχή του σχετικού λόγου της υπό κρίση έφεσης, ότι η προς ικανοποίηση, δια της έκδοσης της προσβαλλόμενης πράξης καταλογισμού, απαίτηση για επιστροφή του ποσού των 188.500 ευρώ, ως αχρεωστήτως ληφθέντος στο πλαίσιο της οικείας συγχρηματοδοτούμενης Πράξης, έχει παραγραφεί, κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 3 παρ. 1 του Κανονισμού 2988/1995, σε συνδυασμό με εκείνες του άρθρου 32 παρ. 2 του Κανονισμού 1260/1999. Τούτο, διότι οι διαπιστωθείσες εν προκειμένω παρατυπίες, που αφορούν στην παράλειψη έκδοσης των προβλεπόμενων στον νόμο αδειών λειτουργίας μετά τον εκσυγχρονισμό και διάθεσης αποβλήτων εντός της πενταετίας κατά την οποία η εκκαλούσα όφειλε να τηρεί τους όρους υπαγωγής στη χρηματοδότηση (χρονικό διάστημα από 9.6.2004, ημερομηνία έκδοσης της απόφασης ένταξης του επενδυτικού της σχεδίου στο ΕΠ ΑΑ&ΑΥ, έως τις 9.6.2009) είναι διαρκείς και θεωρείται ότι συντελέστηκαν α) η πρώτη στις 31.1.2006 χρονικό σημείο επέλευσης της ζημίας με την έκδοση της απόφασης καταβολής της χρηματοδότησης και β) η δεύτερη την 1.9.2006 επομένη της ημερομηνίας λήξης της χορηγηθείσας από τον Νομάρχη Σάμου εξαίρεσης της εκκαλούσας από την υποχρέωση έκδοσης άδειας διάθεσης αποβλήτων. Οι ως άνω διαρκείς παρατυπίες έπαυσαν στις 9.6.2009, με την παρέλευση της πενταετίας κατά την οποία η πρώτη εκκαλούσα όφειλε να τηρεί τους όρους υπαγωγής στην ενίσχυση. Συνεπώς, η πάροδος από το χρονικό αυτό σημείο (9.6.2009) της προβλεπόμενης στο άρθρο 3 παρ. 1 εδάφιο τέταρτο του Κανονισμού 2988/1995 απόλυτης και μη δεκτικής διακοπής προθεσμίας των οκτώ (8) ετών, που συνιστά το απώτατο χρονικό όριο παραγραφής κατά τον ως άνω Κανονισμό, χωρίς να έχει εκδοθεί απόφαση δημοσιονομικής διόρθωσης ή να επιβληθεί σε βάρος της πρώτης εκκαλούσας οιαδήποτε άλλη κύρωση ή μέτρο αποκαταστατικού χαρακτήρα αναφορικά με τις διαπιστωθείσες παρατυπίες, επάγεται την παραγραφή της απαίτησης του Δημοσίου για την αποκατάσταση του ενωσιακού λογαριασμού της συγκεκριμένης επένδυσης, η οποία επήλθε στις 9.6.2017. Συνεπώς, η προσβαλλόμενη πράξη, με την οποία ολοκληρώθηκε η διοικητική διαδικασία αναζήτησης των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών στην πρώτη εκκαλούσα, η

οποία εκδόθηκε στις 19.2.2020, ήτοι μετά την επέλευση της παραγραφής, πρέπει να ακυρωθεί. Τούτου δοθέντος, παρέλκει η εξέταση των λοιπών λόγων έφεσης.

Κατά την συγκλίνουσα εν προκειμένω ειδικότερη γνώμη του Συμβούλου Ευθύμιου Καρβέλη, με την οποία συντάχθηκε ο Πάρεδρος Ιωάννης Βάγιας, από τη συνδυασμένη εφαρμογή των άρθρων 103 του ν. 2362/1995 και 3 του Κανονισμού 2988/1995 προκύπτει ως ανώτατο απόλυτο όριο παραγραφής η δεκαετία. Ως εκ τούτου, εν προκειμένω η παραγραφή των σχετικών αξιώσεων του Δημοσίου συμπληρώθηκε όχι στις 9.6.2017, αλλά στις 9.6.2019. Η προσβαλλόμενη δε πράξη εκδοθείσα στις 9.10.2020 είναι ακυρωτέα.

33. Κατ' ακολουθίαν των ανωτέρω, το Τμήμα κρίνει ότι η ένδικη έφεση πρέπει να γίνει δεκτή και η προσβαλλόμενη …/…/9.10.2020 πράξη καταλογισμού του Προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων πρέπει να ακυρωθεί στο σύνολό της. Ακολούθως, πρέπει να διαταχθεί η απόδοση του καταβληθέντος παραβόλου στους εκκαλούντες και, εκτιμωμένων των περιστάσεων, να απαλλαγεί το Δημόσιο από τα δικαστικά έξοδα αυτών (άρθρα 310 παρ. 1 και 314 παρ. 3 εδ. β΄ ν. 4700/2020).

Για τους λόγους αυτούς

Δέχεται την έφεση.

Ακυρώνει την …/.../9.10.2020 πράξη καταλογισμού του Προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

Διατάσσει την επιστροφή στους εκκαλούντες του καταβληθέντος παραβόλου. Και

Απαλλάσσει το Δημόσιο από τη δικαστική δαπάνη των εκκαλούντων.

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε μέσω τηλεδιάσκεψης στις 28.5.2026.

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ **Ο ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ ΠΑΡΕΔΡΟΣ**

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ-ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΚΟΥΛΟΥΜΠΙΝΗ **ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΓΙΑΣ**

Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

ΜΑΡΙΑ ΦΟΡΤΣΕΡΑ

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση, στο ακροατήριο του Δικαστηρίου, στις 18 Ιουνίου 2026.

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ **Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ**
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ-ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΚΟΥΛΟΥΜΠΙΝΗ **ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ**